

§ 123**Lida - bildande av naturreservat (KS/2010:235)****Beslut**

Kommunfullmäktige godkänner ett inrättande av Lida naturreservat.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har 2010-06-07 § 137 lämnat ett förslag till beslut.

Samhällsbyggnadsförvaltningens miljöenhet har tagit fram ett förslag till att bilda Lida naturreservat. Naturreservatets syfte är att bevara och utveckla de höga natur-, friluft- och upplevelsevärdena som är knutna till de vidsträckta skogsområdena runt Lida friluftsgård och sjön Getaren.

Samhällsbyggnadsförvaltningens miljöenhet har arbetat fram förslaget till naturreservat i samråd med Länsstyrelsen, Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen samt sakägare och föreningar.

Naturvårdsverket lämnar i samband med bildandet av naturreservatet ett statligt markåtkomstbidrag motsvarande upp till 50 procent av det skyddade områdets marknadsvärde/avkastningsvärde.

Samhällsbyggnadsförvaltningen redogör för ärendet i en tjänsteskrivelse 2010-04-01.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade 2010-04-19 § 29 att föreslå kommunfullmäktige att bilda ett naturreservat. Nämnden godkände 2010-05-17 § 41 justeringar i naturreservatets föreskrifter.

Initiala engångskostnader och driftmedel

Att inrätta naturreservatet är förknippat med initiala engångskostnader om sammanlagt 425 000 kronor. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har 2010-04-19 § 33 beslutat att äska om dessa medel. Frågan om eventuellt tilläggsanslag kommer att prövas i anslutning till kommunens delårsupp-

2010-06-17

Dnr KS/2010:235

följning hösten 2010. Tidigare har frågan om driftmedel för naturreservatet aktualiserats. Medel för drift har avsatts till kommunstyrelsens förfogande i avvaktan på markförvärvet från Stockholms stad genomförs.

Yrkande

Ulla Ludvigsson (BP), Niklas Gladh (MP), Ronnie Andersson (V), Pehr-Jannes Gråbergs (C), Stefan Dayne (KD), Johan Settersjö (MP), Karin Nakamura Lindholm (TUP), Kia Hjelte (M) och Stig Bjernerup (FP) yrkar bifall till kommunstyrelsens förslag.

Expedieras till:

- Miljö- och hälsoskyddsnämnden f v b till sakägare och föreningar
- Monica Blommark, ekonom
- Förvaltningsrätten – bevis om laga kraft

När bevis om laga kraft inkommer expedieras beslutet från kommunfullmäktige samt bevis om laga kraft till:

- Länsstyrelsen i Stockholms län
- Naturvårdsverket
- Skogsstyrelsen

 Referens
 Britta Ahlgren

Beslut om bildande av Lida naturreservat

(3 bilagor)

Administrativa uppgifter om naturreservatet

Namn	Lida naturreservat
DOS-id	1008700
Idnr NaturVårdsRegistret (NVRid)	2021127
Kommun	Botkyrka
Län	Stockholms län
Församlingar/Socknar	Botkyrka och Grödinge
Lägesbeskrivning	Området ligger mellan 2,5 till 6,5 km söder om Tumba och Tullinge, norr och söder om Lida friluftsgård vid sjön Getaren. Till Lida naturreservat från Tumba är det ca 1 mils bilväg via Tullinge eller Vårsta.
Läge Sweref 99 18 00 koordinater	X=142188 Y=6560861
Fastighetskarta	10I 2d Noling och 10I 1d Uringe
Topografisk karta	10I SV
Area	cirka 825 hektar, varav cirka 13 hektar vattenyta
Gräns	Enligt karta bilaga 1
Fastigheter	Tumba 8:484, Noling 3:17, 3:20, 3:21, 3:22 Riksten 3:2, Norrga 3:2 och del av följande fastigheter: Ensta 1:65, Tumba 8:253, 8:483, Noling 3:14, 3:15, 3:16, 3:18, 3:19, 3:22, Lidatorp 3:1 Norrga 3:1
Markägare	Botkyrka kommun
Servitut, nyttjanderätt	• Noling ga:2, väg • Noling S:1 • Vattenfall, Starkström, transformatorstation 0127/-90/57.1

Beslut om bildande av Lida naturreservat

- Tullinge 19:220, Vattenfall Kraftledning 01-IM7-85/28241.1
- Vattenfall, Ledningsrätt starkström 0127-93/57.1
- Telia Telerättighet 01-IM7-51/117.1
- Telia Telerättighet 01-IM7-51/118.1
- Banverket Järnväg/tunnel 0127-94/76.1-2
- Riksten 8:16, Brygg- och båtplats, 0127-98/18.1
- Nölinge 3:30, väg 0127-95/55.1
- Malmbro gård 1:8, väg 0127-96/8.3
- IP-only Telecommunicaton AB, Uppsala

Arrenden:

- Stockholms Kortjaktklubb
- Fredrikdals viltvårdsgrupp
- Skid- och friluftsförbundet, Botkyrka LA

Sidoarrende: XX, Tumba

Jordbruksarrende:

XX, Visby

Botkyrka kommun

Reservatsförvaltare

Uppgifter om naturreservatet	1
Kommunfullmäktiges beslut	4
Förslag till reservatsföreskrifter	5
A. Föreskrifter med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastigheten inom reservatet.	5
B. Föreskrifter med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång	5
C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap 30 § miljöbalken	5
Upplysningar	6
Föreskrifternas ikraftträdande.....	7
Fastställande av skötselplan	7
Reservatsförvaltare	7
Skälen för kommunfullmäktiges beslut	7
Beskrivning av områdets värden	8
Upplevelsevärden	8
Geologiska värden	9
Naturvärden	9
<i>Skogliga värdekärnor, utvecklingsmark och arronderingsmark</i>	11
Värdekärnor norr om sjön Getaren.....	11
Värdekärnor väster om sjön Getaren.....	14
Värdekärnor söder om sjön Getaren	15
<i>Arronderingsmark i Lida naturreservat</i>	20
Kulturminnen i Lida naturreservat.....	20
Ärendets beredning	23
Kommunens bedömning	24
Hushållning med mark- och vattenområden	25
Strandskydd	25
Förenlighet med översiktsplan.....	25
Intresseprövning.....	25
Miljökvalitetsmål	25
Hur man överklagar	26

Kommunfullmäktiges beslut

Med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken (1998:808) beslutar kommunfullmäktige att förklara det område som avgränsas på karta i Bilaga 1 som naturreservat.

Reservatets namn ska vara Lida naturreservat.

Syftet med reservatet ska vara att bevara och utveckla natur-, frilufts- och upplevelsevärdena knutna till de vidsträckta skogsområdena runt Lida och sjön Getaren. De naturskogsartade miljöerna samt deras skyddsvärda växt-, svamp- och djurliv ska bevaras i väsentligen orört skick.

- Skogen ska behålla och utveckla en stor variation i ålder och trädslagsblandning med ett förhållandevis stort inslag av lövträd och död ved genom fri utveckling och naturvårdande skötselåtgärder.
- Skötselåtgärderna ska gynna de typiska växt- och djursamhällena, förekomsten av rödlistade arter och den värdefulla svamp-, lav- och mossfloran som är särskilt rik vid Bockån, söder om Norrgaån och söder om sjön Getaren samt nordväst om Stora Skogssjön.
- Frilufts- och upplevelsevärdena knutna till det täta nätet av stigar och motionsspår i det kuperade skogslandskapet ska bevaras och utvecklas genom rekreativsinriktade skötselåtgärder.
- Området ska göras mer inbjudande för aktiviteter, upplevelser och utmaningar i naturen, framförallt i området norr om Getaren. Besökarna ska kunna uppleva social samvaro såväl som orördhet och trolska naturmiljöer. Tillgängligheten ska underlättas genom informationsportar, vägvisare och informationsmaterial.

Reservatsföreskrifter

För att trygga ändamålet med naturreservatet beslutar kommunfullmäktige med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 22 § förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att nedan angivna föreskrifter skall gälla för området.

A. Föreskrifter med stöd av 7 kap 5 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastigheten inom reservatet.

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och författningar är det förbjudet att;

1. i skötselzon A1, A2, B1, B2, B3, B4 och C (se bifogad skötselplan) avverka levande eller döda träd, ta bort vindfällan eller utföra andra skogliga åtgärder än naturvårdsåtgärder som anges i skötselplan.
2. i skötselzon D (se bifogad skötselplan) skapa luckor större än 0,2 ha,
3. bedriva täkt, anordna upplag eller avfallstipp,
4. plantera, kalka, använda gödsel eller bekämpningsmedel,
5. inplantera främmande växter och djur

Utan kommunens* tillstånd är det förbjudet att;

6. dra fram mark- eller luftledning,
7. anlägga väg, vandrings-, rid- och cykelled, uppföra byggnad, stängsel eller annan anläggning, eller bedriva verksamhet som förändrar områdets topografi eller påverkar hydrologi och vegetation
8. sätta upp skyltar eller plakat

B. Föreskrifter med stöd av 7 kap 6 § miljöbalken angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång

Markägare, arrendator och annan innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet

1. utmärkning av reservatets gränser samt uppsättning av reservatsskyltar, övriga upplysningsskyltar,
2. anordningar för friluftslivet, som framgår av i detta beslut bifogad skötselplan,
3. naturvårdande och friluftsfrämjande skogsavverkning, röjning eller gallring enligt fastställd skötselplan. Avverkat virke vid sådan åtgärd tillfaller förvaltaren för användning i naturvård,
4. undersökningar av växt-, svamp- och djurlivet i reservatet.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap 30 § miljöbalken

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och författningar är det förbjudet att:

1. gräva, hacka, spränga eller på annat sätt skada berg, jord eller sten
2. fälla eller skada levande eller döda träd eller buskar samt ta bort lig-
gande stammar eller grenar med en diameter grövre än 10 centimeter,
3. gräva upp växter som ris, örter, gräs, mossor eller lavar, ta bort vedle-
vande svampar eller samla in insekter. Blom-, bär- och svampplock-
ning är tillåten, liksom insamling för undervisning, naturövervakning
och forskning,

Utan kommunens* tillstånd är det förbjudet att

4. tälta mer än två dygn i sträck,
5. anordna gruppaktivitet med över 50 deltagare, till exempel läger, ori-
enterings- eller cykeltävling.

Undantag:

Föreskrifterna under A och C ska inte utgöra hinder mot

- att ta bort eller upparbeta träd eller vindfälle som utgör fara för fri-
luftslivet, skadar motionsspår eller andra friluftsanläggningar eller
hindrar framkomlighet på motionsspår, stigar eller vägar.
- åtgärder som är nödvändiga i samband med områdets skötsel och an-
ges i bifogad skötselplan,
- underhåll av befintliga ledningsgator och el-anläggningar enligt led-
ningsrättsbeslut, samt andra anläggningar, järnväg, vägar och stigar
inom reservatet.
- färdigställande och underhåll av traktorväg mellan Himmelsboda,
Tumba 8:9 och Rosenberg, Noling 3:8 enligt markering på besluts-
kartan (bilaga 1).
- de ingrepp som är nödvändiga om det vid en samlad bedömning av
olika intressen visar sig att en utbyggnad av järnvägen eller anlägg-
ning av ny tillfart till Lida friluftsgård bör ske genom reservatet.

* Enligt kommunens delegationsordning

Upplysningar

I reservatet gäller också övriga bestämmelser till skydd för naturmiljön.

Bland dessa kan nämnas följande:

- Terrängkörningsförbudet i terrängkörningslagen (1975:1313).
- Förbudet mot nedskräpning enligt 15 kap. 30 § miljöbalken.
- Fridlysningsbestämmelserna. Alla vilda fåglar och däggdjur samt de-
ras ägg, ungar och bon är fredade på det sätt som anges i jaktlagen.
Vissa andra växt- och djurarter är fridlysta enligt 8 kap. miljöbalken
och artskyddsförordningen (2007:845). (Se Länsstyrelsens hemsida)

Beslut om bildande av Lida naturreservat

- Hundar får ej springa lösa i marker med vilt 1 mars – 20 augusti och ska hindras från att förfölja vilt under resten av året, när de ej används vid jakt, enligt 16 §, lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter.
- Enligt Allmänna lokala ordningsföreskrifter för Botkyrka kommun 15§ ska hundar hållas kopplade på märkta motionsspår, vandringsleder och skidspår samt inom Lida Friluftsgård (se Lida reservatskarta eller ordningsföreskriftens kartbilaga 6), tikar ska under löptid hållas kopplade inom hela kommunen och hundar får ej vistas på allmänna badplatser.

Föreskrifternas ikraftträdande

Reservatsföreskrifterna träder i kraft 3 veckor efter den dag då författningen utkom från trycket i länets författningssamling.

Fastställande av skötselplan

Med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Kommunfullmäktige bifogad skötselplan (bilaga 3) med mål, riktlinjer och åtgärder för reservatets skötsel och förvaltning.

Reservatsförvaltare

I enlighet med 2 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. är Botkyrka kommun förvaltare för naturreservatet.

Skälen för kommunfullmäktiges beslut

Lida friluftsgård är ett populärt utflyktsmål på Södertörn och känt i hela regionen. Runt om friluftsgården och sjön Getaren breder vidsträckta skogsområden med höga natur- och friluftsvärden ut sig. Det är en del av skogsområdet Hanveden som sträcker sig in i Huddinge, Haninge och Nynäshamns kommuner. Området ingår i den regionala grönstrukturplaneringens gröna kil Hanvedenkilen

Naturen runt Lida-Getaren är typisk för Södertörn med dess markerade sprickdalslandskap. Markerna kring sjön Getaren är kuperade och omväxlande med hållmarkstallskog, sumpskog och granskog. I sydväst i anslutning till naturreservatet finns öppna jordbruksmarker. Delar av skogen hyser höga naturvärden i form av värdefull lav- och svampflora, samt värdefull fågelfauna.

Som helhet har områdena runt Lida och Getaren mycket höga sociala värden med möjlighet till många olika upplevelser. Det ingår också i Hanvedens område av riksintresse för friluftsliv.

Särskilt höga naturvärden finns i Bockåns dalgång sydost om sjön Getaren. Lida naturreservat i sin nuvarande avgränsning omfattar området runt nedre delen av Bockåns flöde och dess utlopp i sjön Getaren. Mycket höga naturvärden finns också söder därom så gott som hela vägen bort mot Stora Skogssjöns nordvästra strand.

Kagghamraåns riksintresse för naturvärden berör Getarens södra del och övre delen av Norrgaån. Getarens nordvästra ände utgörs av en grund vik och en våtmark som översvämmas om våren. I våtmarken har vattenspeglar tagits fram för att gynna fågel- och friluftslivet. Vattenspeglarna och våtmarken kan överblickas från ett gömsle och ett fågeltorn. Spänger har också anlagts för att göra våtmarken mer tillgänglig. Spången norrifrån fram till gömslet är anpassad för barnvagn och rullstol.

Även i naturreservatets nordvästra del, bort mot Finkmosseberget finns äldre och varierad skog med höga naturvärden.

Beskrivning av områdets värden

Upplevelsevärden

Lida Friluftsgård utgör en av portarna till det större vidsträckta skogsområdet Hanveden. Friluftsgården Lida är välkänd sedan 1940-talet. Skid- och friluftsförbundet köpte det medeltida torpet Lida (lilla Lida) 1941. Den kände arkitekten Ralph Erskin ritade friluftsgården med den gamla svenska bystrukturen som förebild. Dess läge är mycket naturskönt vid stranden av sjön Getaren. Skogsmulle är "född" på Lida och han och hans vänner, Laxe, Fjällfina och Nova har alla sin egen självinstruerande stig här.

Friluftsområdet har idag cirka 250.000 besökare årligen. Vid Friluftsgården finns värdshus, konferens- och övernattningsmöjligheter. Från gården utgår 35 km motions-, elljus- och skidspår. I direkt anslutning till friluftsgården finns pulka- och skidbacke, samt badplats med sandstrand. Under 2008 har också en friluftsgolfbana tillkommit. Allmänheten har tillgång till omklädningsrum, dusch och bastu. Inom området finns även ett antal fina grillplatser i ordningsställda. Förutsättningarna för vandring, skidåkning och andra friluftaktiviteter är därmed mycket goda. Lida Friluftsgård är idag ett av de främsta centrumen för längdskidåkning i Stockholms län. Det bor cirka 35.000 personer inom 5 kilometer från reservatsgränsen. Områdets betydelse som rekreativt område kommer att öka ytterligare genom närheten till det nya bostadsområdet vid Riksten planerat för drygt 5.000 boende.

För att förstärka Lidas funktion som en av portarna till Hanvedens natur har Botkyrka kommun för avsikt att skapa en "Naturport" vid friluftsgården. Na-

turporten ska utgöra ett informations- och kunskapscenter för natur- och friluftsliv. Den nya byggnaden, "Naturporten", ska fungera som en del i helheten på Lida och anpassas till Erskines idéer om den gamla svenska bystrukturen. Idéerna omfattar också en ny mer välkomnande tillfart, ny utformning av parkering, busshållplats med mera samt en gångbro in genom "Naturporten" till friluftsgården och vidare ut i den omgivande naturen.

Området mellan Lida och södra Tumba är väl utnyttjat för motion och friluftsliv. Runt sjön Getaren går en cirka 1 mil lång Äventyrsstig. Sörmlandsleden kommer i öster in från Huddinge kommun löper längs med Bockån, passerar Lida mot Södertälje och väster om friluftsgården avviker varianten Grödingeleden söderut ner mot Mörkö. Mindre besökta är områdena vid Finkmosseberget i nordväst och de söder om Getaren. Här kan man plocka bär eller svamp, eller bara njuta av stillheten i den vidsträckta skogen.

Geologiska värden

Berggrunden består i större delen av området av gnejser av sedimentärt ursprung, men stråk av gnejsgraniter förekommer också, främst i reservatets norra del. De har överlagrats av sandig-moig morän i de högre delarna medan grovmo och organogena jordar påträffas i de lägre liggande partierna. Fördelningen av jordarter är typisk för Södertörns sprickdalslandskap med inget eller tunt jordtäckte på höjderna. I höjdområdenas sänkor finns torvmarker eller morän och sand och morän dominerar läns sluttningarna ner mot lägre liggande områden. I de lägre liggande områdena utgörs jordarterna främst finsand, grovsilt och lera och även här en hel del torvmarker. Centralt vid Näs-hagen finns ett litet område med postglacial lera. I åtminstone ett område, vid Bockåns mynning i Getaren, kan man se spår av jordarter med större inslag av basiska eller kalkrika bergarter vilket är gynnsamt för den biologiska mångfalden. Sprickdalsmorfologin innebär att det finns många små sänkor mellan hållmarkerna där marken är sank. I dessa sumpområden och mossar kan man ofta ana spår av rörligt markvatten, i sluttningar på isälvsavlagringar träffar man också ofta på källflöden.

De geologiska bevarandevärdena är främst knutna till områdets hydrologi. I sänkorna förekommer myrmarker, och där, samt i moränsluttningarna, rörligt markvatten, delvis med källstråk. Dessa surdrog, myrar, sumpskogar och små bäckar bidrar till att området, särskilt längs med sjön Getaren, har en relativt hög och jämn luftfuktighet, som innebär ett gynnsamt lokalklimat för de biologiska värdena.

Naturvärden

Området runt Lida och Getaren är kuperat. Myrarna och sumpskogarna mellan hållmarkerna liksom sjön Getaren samt Bockån och Norrgaån bidrar till

hög luftfuktighet och stor variation vilket är gynnsamt för fauna, flora och funga. Skogen är av omväxlande ålder och struktur och hyser en rik lav-, svamp- och mossflora med många signalarter och rödlistade arter.

Naturvärdesbegrepp

Rödlistade arter

Rödlistade arter är arter som är upptagna på ArtDatabankens rödlista som även fastställts av Naturvårdsverket. Den svenska rödlistan bygger på IUCN:s (International Union for Conservation of Nature) kvantitativa kriterier som speglar den relativa utdöenderisken hos bedömda arter. Följande rödlistekategorier används:

- RE, *Regionally Extinct*, Försvunnen
- CR, *Critically Endangered*, Akut hotad
- EN, *Endangered*, Starkt hotad
- VU, *Vulnerable*, Sårbar
- NT, *Near Threatened*, Missgynnad

Beteckningen hotad kan användas för art som klassats ha utdöenderisk VU, EN, CR eller RE, det vill säga högre än missgynnad, NT.

IUCN rekommenderar att man vid förkortningar av rödlistekategorierna använder de engelska beteckningarna oavsett språk för att undvika risk för begreppsförskjutning.

Angivna rödlistekategorier för arter i Lidaområdet i detta dokument är enligt Rödlistade arter i Sverige 2005. Rödlistan uppdateras vart 5e år.

Signalarter

Signalarterna är indikatorarter för skogar med höga naturvärden. Naturvärdena är vanligen knutna till äldre skog, ofta med förekomst av murkna träd, goda hydrologiska förhållanden, hög luftfuktighet, lång skoglig kontinuitet och god tillgång på död ved. Sådana miljöer och strukturer har blivit sällsynta i brukade skogar.

Nyckelbiotopsområden

En nyckelbiotop är en livsmiljö med särskilda förutsättningar som behövs för krävande arters etablering och överlevnad. "Nyckelbiotoper" definieras av Skogsstyrelsen som skogsbiotoper som innehåller eller förväntas innehålla rödlistade arter. "Områden med höga naturvärden" är i sammanhanget biotoper som inte riktigt når upp till nyckelbiotopsstandard men som med stor sannolikhet når den nivån inom en nära framtid.

Skogsstyrelsen har inom ramen för sin nyckelbiotopsinventering avgränsat ett antal nyckelbiotoper och områden med höga naturvärden i Lidaområdet. Se bilaga 1 till skötselplanen.

Skogliga värdekärnor, utvecklingsmark och arronderingsmark

Med värdekärna i skogsmark avser man ett område som med avseende på både bestånds-, struktur- och artdata bedömts ha en stor betydelse för rödlistade arter, signalarter och andra skyddsvärda arter. Vanligen präglas värdekärnan av äldre träd, grova träd, lövträd, död ved, fuktig miljö, skogsbäckar, blockig mark, bergbranter och/eller lodytor. Nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt ingår ofta som en del i en värdekärna.

Utvecklingsmark i naturreservatssammanhang betecknar marker med i nuläget begränsade naturvärden men som har förutsättningar att utveckla höga naturvärden inom de närmaste decennierna.

Arronderingsmark är marker utan synbara naturvärden som medtas i naturreservatet för att förbättra dess geografiska utformning eller för att de har höga rekreativevärden.

Värdekärnor och utvecklingsmarker i området runt Lida och Getaren

Värdekärnorna är spridda i naturreservatet med en särskilt hög koncentration i områdets sydöstra del. De beskrivs närmare i nedan och även i skötselplanens första beskrivande del.

Siffrorna i beskrivningen av värdekärnorna hänvisar till den bilagda skötselplanens (Bilaga 3) bilaga 1, kartan Värdeområden.

Värdekärnor norr om sjön Getaren

I naturreservatets nordvästra del ligger Finkmosseberget. Ett omväxlande område med hällmarker och fuktigare stråk med granskog och tallmossar. Här finns områden med äldre skog och strukturer som gynnar många krävande arter. Detta skogliga mosaiklandskap fortsätter österut bort mot Gruvberget norr om Lida friluftsgård.

- 1) På den västra sidan av Finkmosseberget ligger en odikad tallmosse i anslutning till den bergbundna marken. Här är tallarna gamla och senvuxna. Det finns också inslag av klen senvuxen gran, enstaka björk, al och asp. Det förekommer en viss mängd död ved. Området har redan naturskogskvaliteér. På de anslutande berghällarna har korktaggsvampar, *Hydnellum* spp, observerats. Övriga signalarter som påträffats vid mossen och anslutande hällmark är Gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, Ullticka, *Phellinus ferrogineofuscus* samt Vedticka, *Phellinus viticola*.

- 2) I den centrala delen av detta område ligger en sumpskog med delvis rörligt markvatten, gammal olikåldrig och flerskiktad barrblandskog med inslag av gammal rötskadad asp, al och björk i de fuktiga partierna. Det finns också gott om död ved i olika nedbrytningsstadier. Sumpskogen avvattnas naturligt av en liten bäck som rinner västerut ner i en ravin. Norr om bäcken ligger en hållmark med gammal senvuxen tall och gran samt gammal rötskadad asp och en hel del död. Området har en mycket intressant kryptogamflora varav ett antal rödlistade arter har observerats: Flattoppad klubbsvamp, *Clavariadelphus truncatus*, NT, Luddticka, *Inonotus tomentosus*, NT, Grooticka, *Oligoporus guttulatus*, VU, Vedtrappmossa, *Anastrophyllum hellerianum*, NT, Kandelabersvamp, *Clavicornia pyxidata*, NT, samt Korktaggsvampar, *Hydnellum* spp. Därutöver har ytterligare ett 20-tal signalarter av mossor, lavar, svampar och kärlväxter observerats. Även järpe har nyligen påträffats i området.
- 3) Omgiven av yngre skog ligger en fin mosse med grova tallar i kanten och sockelbildande al och björk in mot mitten. Blåmossa, *Leucobryum glaucum*, signalerar lång sumpskogskontinuitet på platsen.
- 4) Öster om Finkmosseberget löper ett sammanhängande stråk av omväxlande mossmarker och flerskiktad äldre barrblandskog. Alldeles söder om skogsvägen ligger en välsluten blandsumpskog, med lövträdsocklar, senvuxen gran, gammal grov gran och riklig med torrträd och klena lågor. Ett smalt fuktstråk förbinder den med en större tallmosse i nordväst, en blandskog norr därom och flerskiktad barrskog med gammal grov gran på mossklädd blockrik mark i nordost. I området har den rödlistade Vedtrappmossan, *Anastrophyllum hellerianum*, NT, observerats. Det förekommer också ett antal signalarter som Ögonpyrola, *Moneses uniflora*, Gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, Kötticka, *Leptoporus mollis*, Långfliksmossa, *Nowellia curvifolia* samt Rödgul trumpetsvamp, *Cantharellus aurora*.
- 5) Österut i den nordligaste delen av reservatet är morfologin ännu mer omväxlande. I den västra delen av denna värdekärna är marken ganska frisk även i högläntare mark med fin flerskiktad barrblandskog och viss förekomst av död ved. Längre österut växlar tämligen vidsträckta hållmarker med gammal tall om med blandbevuxna mossmarker där björk och al bildat socklar. På hållarna finns också inslag av grov rötskadad asp med påväxt av Aspticka, *Phellinus tremulae*, och i våtmarkerna Blodlav, *Mycoblastus sanguinarius*. Särskilt den senare indikerar i denna del av Sverige biotoper med goda förutsättningar för förekomst av även andra mer krävande arter.

- 6) Lite längre söderut ligger en blandsumpskog i en långsträckt svacka mellan hållmarker med delvis äldre skog. Den är av Skogsstyrelsen avgränsad som ett område med naturvärden.
- 7) Nordost om Gustavsberg ligger en granskog med ett stort inslag av äldre grövre gran, lågor och torrträd här och var samt luckor med yngre träd. Marken är fuktig med mosstäcke och på sina ställen sumpig med rotsockelbildningar på gran. Här har Trådticka, *Climacocystis borealis* och Grantticka, *Phellinus chrysoloma* påträffats.
- 8) Nordost därom breder en hållmark med gamla grova tallar och små fuktiga svackor ut sig. Tallarna har påväxt av skägglav och tagellav. Talticka, *Phellinus pini*, är observerad och indikerar att tallarna hyser höga naturvärden. Det omges i väster av yngre tall som skulle vara lämplig för naturvårdsbränning.
- 9) Vid reservatsgränsen längre söderut på en liten höjd växer flerskiktad grandominerad skog på frisk mosstäckt mark. Naturvärden är knutna till gammal grov gran och hög luftfuktighet. Förekomst av blodlav, *Mycoblastus sanguinarius*, har noterats.
- 10) En långsträckt trädbevuxen mosse ligger öster om höjden. I nordost övergår den i en gransumpskog med inslag av tall, al och björk. Flera av de gamla och senvuxna träden står på välutvecklade socklar. Marken är fuktig till blöt och fältskiktet har ört- och starrkaraktär. Det förekommer tämligen rikligt med död ved, mest i form av lågor i olika nedbrytningsstadier. Den hänsynskrävande brunpuddrade nållaven, *Chaenotheca gracillima*, NT, har påträffats här. Det finns också ganska gott om signalarter som kattfotslav, *Arthonia leucopellea*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, glansfläck, *Arthonia spadicea*, samt skriftlav, *Graphis scripta*.
- 11) Nordväst om mossen ligger ytterligare en hållmark med förekomst av gammal grov tall och talticka, *Phellinus pini*. Väster om den en mosse med senvuxna tallar, björk och al och påväxt av blodlav, *Mycoblastus sanguinarius*.
- 12) Ett större kärnområde består till större delen av gammal olikåldrig flerskiktad delvis rötskadad grandominerad skog med inslag av tall, enstaka al, björk, rönn och gammal rötskadad asp. Här finns också ett fint fuktdråg med delvis rörligt markvatten som avvattnas naturligt delvis av en liten skogbäck. Avverkningsåtgärder är inte utförda under senare tid och död ved i olika nedbrytningsstadier förekommer allmänt. I väst och öst

anknyter utlöpare av gammal tallskog på hållmark. Kryptogamfloran är intressant med den rödlistade vedtrappmossa, *Anastrophyllum hellerianum*, NT och korktaggsvampar, *Hydnellum* spp., samt många signalarter: grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, långfliksmossa, *Nowellia curvifolia*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, kvistspikar, *Phaeocalicium* spp., fjällig taggsvamp, *Sarcodon imbricatus* s.str., trådticka, *Climacosystis borealis*, granticka, *Phellinus chrysoloma*, ullticka, *Phellinus ferrugineofuscus*, vedticka, *Phellinus viticola* och barkticka, *Oxyporus corticola*. Alla dessa arter indikerar att området hyser höga värden och har goda utvecklingsmöjligheter till ett riktigt värdefullt naturskogsområde.

- 13) Norr om friluftsgården ligger Gruvberget, en stor hållmarksplatå vars västra del har särskilt höga naturvärden i form av gamla grova tallar, spridda torrakor och lågor samt enstaka grova aspar. I hållmarken finns också fuktiga svackor som bidrar till att lokalt höja luftfuktigheten.
- 14) Sydväst om Gruvberget ligger en blockrik sydsluttning. Här växer en ganska gles gammal barrblandskog med inslag av gammal rötskadad asp och björk och död ved. Sydväst om sluttningen ligger ett kärr som bidrar till att stabilisera luftfuktigheten. Kryptogamfloran är intressant och bland annat har de rödlistade arterna gropticka, *Oligoporus guttulatus*, VU, och kandelabersvamp, *Clavicornia pyxidata*, NT, observerats, samt signalarterna talticka, *Phellinus pini*, granticka, *Phellinus chrysoloma*, vedticka, *Phellinus viticola*, samt grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*.

Värdekärnor väster om sjön Getaren

Mellan Getkärret och Norrgaviken ligger ett näs varav delar tidigare har varit trädbevuxen betesmark och därför fått benämningen Näshagen. Områdets centrala del är ganska höglänt och kanterna utgörs av mer eller mindre höga sluttningar eller branter. Luftfuktighetsförhållandena blir mycket gynnsamma för kryptogamfloran eftersom området omges av öppet vatten eller våtmark på tre sidor.

- 15) Nässets nordvästra del består av en nordbrant bevuxen med gamla grova hasselbuketter omväxlande med mindre områden med grov gran. Här finns en rik mark- och trädlevandeunga. Bland annat växer här skriftlav, *Graphis stricta*, och hasselticka, *Dichomitus campestris*, som indikerar lång lundkontinuitet med hassel och kontinuerlig förekomst av döda hasselstammar. Det är viktigt att tillse att granen inte tränger undan hasseln på sikt.
- 16) Den nordöstra delen av näset sluttar ner mot den yttre delen av Getkärret och längre ut mot spetsen av näset allt brantare ner mot Getarens öppna

vatten. Här är skogen mer sluten, men samtidigt varierande och skiktad med en hel del grova träd. I de mer grandominerande områdena förekommer bland annat jordstjärna, *Geastrum* ssp. Ovanför branten ner mot Getaren är trädsiktet dominerat av löv. Den centrala delen av näset består mestadels av en gles barrblandskog med gynnsamma förhållanden för mykorrhizasvampar.

- 17) Längre upp mot sydväst går en hållmarksrygg med mycket varierande skog både på krönet och på sluttningen. Senvuxen tall dominerar men det finns också ett stort inslag av gran och löv, främst björk och asp. Området har inte berörts av skogliga åtgärder på senare tid och en viss mängd död ved förekommer också i området.

Värdekärnor söder om sjön Getaren

Området söder om Getaren är ur naturvärdessynpunkt det mest värdefulla i reservatet. Här finns både lövdominerade delar och stora delar gammal barrdominerad skog både på hållmark och på frisk eller sumpig mark. Särskilt i den östra delen som ligger mellan Getaren och Stora Skogssjön finns många rika naturskogslika biotoper.

- 18) Reservatets sydvästligaste del är ganska kuperad och skogen domineras av lövträd. Trädsiktet är olikåldrigt, välslutet och flerskiktat. Mot värdeområdets nordvästra del blir skogen grandominerad men har ett stort inslag av äldre asp. Gamla träd av tall och björk förekommer också. Det finns god tillgång på död ved, främst lågor av gran, björk och asp. Marken är till större delen bergbunden med lodytor, i söder sluttar området brant ner mot åker. Även den nordvästra delen är en brant delvis blockrik nordsluttning ner mot Norrgaån, vilket medför extra god luftfuktighet. I den östligaste delen av värdekärnan står ett antal gamla och grova aspar ovan grusvägen i nordsluttningen nedanför den tallbevuxna hållmarken. Sällsynta arter av kryptogamer har observerats, nämnas kan den rödlistade kandelabersvampen, *Clavicornia pyxidata*, NT. Den indikerar sen aspsuccession i områden med konstant hög luftfuktighet och förekomst av många andra ovanliga arter. För att bevara och utveckla naturvärdena i värdekärnan bör man säkra hög luftfuktighet genom mer eller mindre sluttet trädsikt samt kontinuerlig förekomst av gammal asp och död ved.

- 19) Nordsluttningen ner mot Norrgaåns övre del utgörs av en äldre välsluten grandominerad delvis skiktad skog med tämligen god tillgång på död ved. Närheten till ån ger en jämn och hög luftfuktighet. Sluttningen har också en god hydrologi med rörligt markvatten och ett antal mindre källflöden i dess nedre del. Här har ullticka, *Phellinus ferrugineofuscus*, observerats. Den är en god indikator på kontinuitet av grov död ved

- 20) Ett par hundra meter väster om det flera kilometer sammanhängande värdekärnsområdet i naturreservatets sydöstra del ligger en flerskiktad sumpskog bestående av tall, klen gran och björk.
- 21) Detta långsträckta värdekärnsområde består av omväxlande hållmarker och trädbevuxna mossar. På hållmarkerna särskilt i områdets sydvästra del tyder de grova tallarnas spärrgreniga kronor och grova skorpbark på att de är mycket gamla. Här har signalarten talticka, *Phellinus pini*, observerats, samt tjäder. Här och var förekommer torrakor och lågor, ofta solexponerade. Mot söder där marken är mindre bergbunden och friskare är skogen mer dominerad av äldre gran.

I öster har Skogsstyrelsen avgränsat tre nyckelbiotoper nära Stora Skogsjön. Den västra av dessa utgörs av en gammal, delvis senvuxen och flerskiktad blandskog med inslag av grova och rötskadade aspar i slutningen runt ett berg som i söder är ganska blockrik. Öster om berget ligger en sumpskog omgiven av luckig mycket gammal granskog. Här är tillgången på död ved allmän och kryptogamfloran intressant. Sumpskogens trädvegetation är välsluten och flerskiktad med dominans av medelålders al med inslag av gran och björk. Förhöjt vattenstånd har lett till många döda granar. Enstaka lågor och en del klenved förekommer också. På sumpskogens östra sida reser sig bortom den gamla barrblandskogen en sydvästvänd bergbrant med inslag av ädellöv som senvuxen lind, lönn och enstaka ek. Det finns en stor mängd död ved i olika nedbrytningsstadier och rikligt med spår av både vedinsekter och hackspettar. Delar av bergets mossbeklädda lodytor är beskuggade. Hela området ner mot Stora Skogsjön och runt om sumpskogen har en hög luftfuktighet. Området har lämnats orört en längre tid. Rödlistade arter som observerats är violettgrå tagellav, *Bryoria nadvornikiana*, NT, Vedtrappmossa, *Anastrophyllum hellerianum*, NT, och Lunglav, *Lobaria pulmonaria*, NT. Dessutom är också ett antal signalarter noterade: kattfotslav, *Arthonia leucopellaea*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, kvistspikar, *Phaeocalicium* spp., och ullticka, *Phellinus ferrugineofuscus* i granskogen och i sumpskogen missne, *Calla palustris*, kärrbräken, *Thelypteris palustris*, glansfläck, *Arthonia spadicea*, skriftlav, *Graphis scripta*, samt dessutom i anslutning till bergbranten bland annat slanklav, *Collema flaccidum*, rävticka, *Inonotus rheades*, guldlockmossa, *Homalothecium sericeum*, platt fjädermossa, *Neckera complanata*, porellor, *Porella* spp., och bårdlav, *Nephroma parile*.

- 22) Området söder om Rikstensviken i Getaren är påverkat av Bockån som kommer från Bocksjön vid Riksten i öster. Nära sin mynning i Getaren är

ån kraftigt meandrande i stora slingor och är ganska bred. Några hundra meter från mynningen ansluter en bäck till ån från väster. Tidigare har området runt Bockåns mynning varit öppet och hävdats som äng och troligen tidvis även som betesmark. Trädskiktet domineras av al med inslag av björk och asp samt ett välutvecklat buskskikt av främst hägg. Det finns fortfarande delar som är delvis öppna eller där trädskiktet är förhållandevis glest. Fältskiktet är av högörtstyp. I området finns enstaka lågor och klenved. Signalarterna svart trolldruva, *Actaea spicata*, och tibast, *Daphne mezereum* indikerar en rik lundmiljö.

Nordost om åns mynning löper den sydvända branten av det berg som avgränsar Rikstenviken i söder. Marken i sluttningen söder om branten har högt pH vilket tyder på inslag av kalk eller grönsten. Trädskiktet är olikåldrigt, flerskiktat och domineras av asp med inslag av gammal röt-skadad gran, delvis gammal tall, björk, al och rönn. Mot bergkanten finns en hel del senvuxen lind, enstaka lönn och ek. Buskskiktet domineras av gammal hassel. Det finns endast sparsamt med död ved. Naturvärdena är knutna till de beskuggade mossbeklädda lodytorna och blocken och den under senare tid orörda lövrika lundmiljön med inslag av senvuxna träd och död ved. Det finns också en rik flora både vad gäller fältskiktets örtflora och kryptogamerna. Ett par rödlistade arter finns noterade; luddticka, *Inonotus tomentosus*, NT och igekottsröksvamp, *Lycoperdon echinatum*, NT. Den senare kanske är den mest spännande eftersom den är ganska sällsynt i Mellansverige och har sin huvudutbredning i Skånes bokskogar. Den är kalkgynnad och trivs i lokalklimatiskt varma men samtidigt relativt fuktiga lövskogar. Den indikerar äldre successionsstadier av långvarig trädkontinuitet. Sådana lokaler hyser oftast en rik lundflora med många andra ovanliga och rödlistade arter. Ytterligare signalarter har noterats i biotopen som indikerar en rik lundmiljö med lång trädkontinuitet, både kryptogamer som: slanklav, *Collema flaccidum*, lönnlav, *Bacidia rubella*, bårdlav, *Nephroma parile*, luddlav, *Nephroma resupinatum*, grynnig filtlav, *Peltigera collina*, traslav, *Leptogium lichenoides*, kvistspikar, *Phaeocalicium* spp., fällmossa, *Antitrichia curtipendula*, guldlockmossa, *Homalothecium sericeum*, porellor, *Porella* spp., och kruskalkmossa, *Tortella tortuosa*, talticka, *Phellinus pini*, och barkticka, *Oxyporus corticola*, samt ett antal kärlväxter: svart trolldruva, *Actaea spicata*, blåsippa, *Hepatica nobilis*, vippärt, *Lathyrus niger*, vårärt, *Lathyrus vernus*, lind, *Tilia cordata*, underviol, *Viola mirabilis*.

I den norra delen av detta kärnområde övergår lundmiljön i att bli alltmer dominerad av äldre gran och grov röt-skadad asp i en delvis blockrik nordsluttning.

- 23) Norr om alsumpskogen i sydöstra hörnet av reservatet ligger en blockrik nordsluttning som är en av de rikaste nyckelbiotoperna i hela reservatet. Sumpskogen avvattnas här via en bäck som rinner utför den mossbeklädda berghällen. Berget är delvis basiskt och hyser flera krävande mossarter. I bergssluttningen växer gammal olikåldrig rötskadad grandominerad skog som är naturskogsartad. Det finns också inslag av gammal tall, gammal rötskadad asp, enstaka gammal grovbarkig björk och senvuxen lind. Förekomsten av död ved i olika nedbrytningsstadier är riklig och har även inslag av gamla brandstubbar. Mycket höga naturvärden är knutna till de olika strukturerna och den jämna höga luftfuktigheten i denna nordvända sluttning. Kryptogamfloran här omfattar många sällsynta och utrotningshotade arter av mossor, lavar och vedsvampar. Minst tio rödlistade arter observerats här: grangråticka, *Boletopsis leucomelaena*, VU, dofttaggsvamp, *Hydnellum suaveolens*, NT, luddticka, *Inonotus tomentosus*, NT, lunglav, *Lobaria pulmonaria*, NT, västlig njurlav, *Nephroma laevigatum*, NT, stor aspticka, *Phellinus populicola*, NT, vedtrappmossa, *Anastrophillum hellerianum*, NT, gränsticka, *Phellinus nigrolimitatus*, NT, kandelabersvamp, *Clavicornia pyxidata*, NT, och vit vedfingersvamp, *Lentaria epichnoa*, NT. Även ett antal intressanta signalarter finns noterade, bland annat: rutlungmossa, *Conocephalum conoci*, kortskaftad ärgspik, *Microcalicium ahlneri*, trådticka, *Climacocystis borealis*, bårdlav, *Nephroma parile*, och asphättemossa, *Orthotrichum gymnostomum* och långfliksmossa, *Nowellia curvifolia*. De kräver en kontinuerligt hög luftfuktighet och rik och jämn tillgång på död ved i olika nedbrytningsstadier.

Bäcken fortsätter norrut genom en gammal grandominerad sumpskog vid bergssluttningens fot. Sumpskogen har ett rikligt inslag av gammal asp och al med sockelbildningar och rörligt markvatten. Det finns ett visst inslag av död ved. I fältskiktet finns ett antal kärlväxter och kryptogamer som signalerar en gynnsam miljö för krävande arter: repestarr, *Carex loliacea*, skärmstarr, *Carex remota*, missne, *Calla palustris*, rödgul trumpetssvamp, *Cantharellus aurora*, gullpudra, *Chrysosplenium alternifolium*, mörk husmossa, *Hylocomiastrum umbratum*, strutbräken, *Matteuccia struthiopteris*. Men också några träd- och vedlevande signalarer finns noterade: gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, granticka, *Phellinus chrysosoloma*, och grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*.

Norr om sumpskogen står en gammal flerskiktad granskog med enstaka inslag av tall och gammal rötskadad asp. Biotopen förbinder de mycket värdefulla biotoperna söderut med de som ligger norrut längs med Bockån och ner mot Getaren. Den har också en god utvecklingspotential genom den gamla skogen och den höga luftfuktigheten. Några signalarter

har även påträffats här: gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, grönpyrola, *Pyrola chloranta*, och grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*.

Längs med den från öster meandrande Bockån växer mestadels al, björk och asp, varav vissa är riktigt grova. Bockån är en värdefull bäverbiotop, där bävern tidvis skapar rikligt med grov ved genom att fälla de grova asparna och hjälper till att dämna området vilket utökar sumpskogsmiljön. Dock ligger större delen av Bockåns flöde fortfarande utanför naturreservatet. Mellan Bockån och Rikstensviken i Getaren reser sig en bergknalle vars sydsluttning är bevuxen av flerskiktad orörd talldominerad skog med inslag av gammal rötskadad gran och asp, enstaka björk, al, senvuxen klen lind, lönn och ek upp mot bergkanten. Vid foten bergssluttning ligger ett kärr och krönet utgörs av hållmark. Det finns måttlig förekomst av död ved i olika nedbrytningsstadier. Även här är den rödlistade vedtrappmossan noterad (*Anastrophyllum hellerianum*, NT). Det förekommer också singlararter som blåsippa, *Hepatica nobilis*, korktaggsvampar, *Hydnellum* spp., lind, *Tilia cordata*, talticka, *Phellinus pini*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, vedticka, *Phellinus viticola*, och fällmossa, *Antitrichia curtipendula*.

- 24) Sydost om Norrgaviken växer äldre barrskog i en brant nordsluttning ner mot Getarens strand. Trädsiktet är olikåldrigt och domineras av gran med inslag av tall, björk och asp. Vissa delar av sluttningen är täckta av stora stenblock och av en hög bergvägg. Bäckar har skurit sig in i sluttningen och bildat små bäckraviner. Skogsbruk har inte bedrivits här under senare tid och det finns gott om torrträd och lågor. Några signalarter har också noterats i biotopen som understryker dess långa kontinuitet av gammal skog och död ved samt jämn luftfuktighet: gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, långfliksmossa, *Nowellia curvifolia*, ullticka, *Phellinus ferrogineofuscus*, samt vedticka, *Phellinus viticola*.

Utvecklingsområden i Lida naturreservat

Större delen av områdena med utvecklingsmark runt Lida och söder om sjön Getaren består av medelålders till äldre barrdominerad skog grandominerad på frisk och fuktig mark och talldominerad i högre hållmarksområden. I den nordostligaste delen finns ett långsträckt område med dominans av löv, framförallt björk. Om cirka 20-30 år kommer utvecklingsmarkerna med största sannolikt att ha utvecklats lika höga naturvärden som många av kärnområdena har idag.

Området alldeles norr om Gustavsberg, i söder av reservatets nordvästra del, är glest bevuxet av björk med inslag av tall och gran och har ett stort inslag av gräs och örter i fältskiktet. Här anar man spår av tidigare beteshävd. Ett sätt att gynna naturvärdena i detta område vore att återinföra beteshävd och återfå den tidigare så vanliga biotoptypen betad skog. I andra utvecklingsområden avser skötselplanen att andra typer av skötselåtgärder vidtas med samma verkan som naturliga störningsregimer, till exempel återskapande av våtmarker genom dämning av skogsdiken. En annan åtgärd är veteranisering, dvs att med redskap skada levande träd i naturvårdsmässigt relativt ointressanta yngre skogar. Det medför att bildandet av död ved påskyndas. En möjlig åtgärd är också att placera ut död ved från andra avverkningsområden.

Brandpåverkan av utvecklingsområden

Vissa av utvecklingsområdena är ganska homogent och tätt bevuxna med huvudsakligen cirka 40-årig tall eller gran. I dessa områden är det lämpligt att skapa dynamik för att gynna den biologiska mångfalden och utvecklingen av naturvärden genom kontrollerade medelmåttiga till lätta naturvårdsbränder. Dessa områden har på Värdeområdeskartan, Skötselplanens Bilaga 1 till, markerats som "Utvecklingsområde brand".

Arronderingsmark i Lida naturreservat

Arronderingsmarken i Lidaområdet består till största delen av yngre skog med en ålder upp till 60 år, som idag inte har några påvisade naturvärden. De ingår i naturreservatet av geografiska skäl. Men genom lämplig skötsel, gärna störningsregimsliknande, eller fri utveckling, kan det även i dessa områden utvecklas höga naturvärden inom ett sekel.

(Se kartbilaga 1 "värdeområden" till den bilagda skötselplanen Bilaga 3.)

Lida – Getaren-området - värdekärna i Hanvedenkilen

Enligt RUFS 2001 (Regional utvecklingsplan 2001 för Stockholmsregionen) sträcker sig Hanvedenkilen från Rågsved-Magelungen-Ågesta i södra Sockholms stad via Huddinge kommun till Botkyrka. Söderut når den ner i Haninge och Nynäshämns kommuner. Hanvedenkilen karaktäriseras av "storskogen" med de största obrutna skogsområdena i Stockholmregionens södra del. Runt kilens sjöar bildas särskilt värdefulla zoner både vad gäller natur- och friluftsvärden. Området runt Getaren och Stora Skogssjön utgör en av kilens fem värdekärnor. I RUFS 2010 samrådsförslag har denna gröna värdekärna runt Getaren och Stora och Lilla Skogssjön utökats till att omfatta Kagghamraå-området samt skogen ända upp till Stora och Lilla Dammen och Tullingsjön där ett viktigt grönt samband med Bornsjökilen finns.

Kulturminnen i Lida naturreservat

Området tillhör västra delen av Hanvedens högplatå. Den högsta punkten i området, Gruvberget, norr om Lida friluftsgård, ligger idag på cirka 90 meter över havet. Det innebär att detta berg för första gången stack upp över havsytan som ett litet skär för mer än 10.000 år sedan.

Tusen år senare hade landmassan stigit ytterligare 25 meter. Nu bestod reservatsområdet av en gles skärgård väster om en större ö som så småningom skulle växa och bli hela Södertörn. Ungefär vid denna tid tror man att de första människorna tillfälligt kom hit och bosatte sig under jakt- och fiskeexpeditioner i den djurrika skärgårdsmiljön. Arkeologer har funnit spår av människor från denna tid vid undersökningar i de centrala delarna av Hanveden. Fynden visar att man slog läger i skyddade vikar och där även tillverkade och lagade de redskap som behövdes för jakt och fiske.

Landet fortsatte att stiga och för ca 8.000 år sedan var vårt område en del av den stora Södertörnsön. Endast dalgångarna där sjöarna Getaren och Stora Skogssjön nu ligger låg fortfarande under havsytan. Vid denna tidpunkt bodde människorna troligen permanent i Södertörnsområdet. Vid arkeologiska undersökningar inför järnvägsbygget söder om Tullinge fann man kulturlager med fynd som tyder på detta.

Inom naturreservatet finns många lämpliga platser som skulle kunna innehålla boplatslämningar från olika delar av stenåldern. Någon riktad inventering av sådana boplatser har inte gjorts i området men enstaka fynd slagna kvartsflisor visar att människor vistats här på den tiden. Erfarenheter från liknande områden på Södertörn visar att man kan räkna med att det finns cirka 10 sådana fyndplatser per kvadratkilometer. Det skulle innebära att det kan finnas upp till ett 50-tal ännu oupptäckta stenåldersboplatser inom reservatet.

För cirka 5.000 år sedan hade havet dragit sig bort från området och därmed också de människor som valde att bo nära stranden. Under yngsta stenålder och också under bronsåldern verkar området ha varit helt obebott. Först efter vår tideräknings början och helt säkert under yngre järnåldern kom man tillbaka till dessa trakter. Vid Rikstens gård i öster och vid Norrga i väster finns höggravfält som visar på att dessa gårdar var bebodda redan under förhistorisk tid. Gravfältet öster om Norrga by ligger dessutom innanför reservatsgränsen. Vid sjön Getarens östra spets finns ett litet gravfält och en fornborg som tyder på en nu försvunnen och kanske kortvarig bosättning i detta område.

Under medeltiden etablerades de större gårdarna i närheten Riksten, Norrga och Noling. Då användes främst området som gemensam utmark. Genom skogen löpte kreatursstigar. Gårdar runt omkring släppte sina djur på bete i

den allmänna skogen. Stigarna blev så småningom till ”vägar” där de olika dagsverkstorpen byggdes.

Befolkningen ökade under 1800-talet vilket gjorde att man behövde mer odlingsmark. Man anlade nu torp, vars torpare eller drängar utförde dagsverken vid de stora gårdarna, och röjde fram ny odlingsmark i de magra skogsområdena. I Lida naturreservat finns delar av minst sex olika torpmiljöer kvar. I anslutning till dessa kan man se spår av den odlings- och slätterverksamhet som bedrevs i markerna i gårdens närhet.

Från ”torptiden” hittar man även andra kulturlämningar i skogsmarken, bland annat många kolbottnar. På Gruvberget norr om Lida finns spår av enklare järnmalmsbrytning i dagbrott.

Torp och torpplatser

Inom och på gränsen till naturreservatet låg följande torp:

- *Torp under Nolingens gård*: Rödmossen och Gustavsberg, i reservatets norra och västra del.
- *Torp under Rikstens gård*: Anderslund och Lida (lilla Lida), i reservatets östra del.
- *Torp under Norrga gård*: Stensvik, Långkärr och Karlberg, i reservatets södra del.

Platserna bär fortfarande deras namn. Lida-stugan finns fortfarande kvar som friluftsgårdens äldsta byggnad. Friluftsgårdens kontor ligger idag i torpbyggnaden.

Fasta fornlämningar inom och intill Lida naturreservat enligt Riksantikvarieämbetet.

Platserna för fornlämningarna är på reservatskartan, Bilaga 1, märkta med spetsiga ”fornminnes-R”.

Nordost om Rikstenviken: **Raä nr. 208:1** i Botkyrka s:n

Gravfält 80x70 m (VNV-ÖSÖ), bestående av ca 12 fornlämningar. Dessa utgöres av 1 hög och ca 11 runda stensättningar. Högen är ca 7 m i diameter och ca 1 m hög. Stensättningarna är 8-12 m diameter och 0,2-0,6 m h. Några har i mitten en klotformig sten. Norr om gravfältet är en stensättningsliknande lämning, ca 7 m diameter och 0,3 m hög. Gravfältet mycket svårbesiktat pga tät vegetation. Hela gravfältet ligger nu i en granplantering.

Norr om Rikstenviken: **Raä nr. 209:1** i Botkyrka s:n

Stensättning, rund, ca 7 m diameter och ca 0,3 m hög. Omplockad och ojämn. Beväxt med 4 små tallar.

30 m (315cg) om 209:1 är: **209:2**

Hålväg, ca 75 m lång och svagt bågformig 1,0-3,0 m bred och 0,4-0,6 m djup. Delvis vägbank i SÖ.

Öster om reservatets södra del, på bergknalle norr om Åtorp och norr om Bockån: **Raä nr. 248:1** i Botkyrka s:n
Fornborg ca 150x140 m begränsad på alla sidor av höga branta stup. Lättillgängligast i NÖ, där två stenvallar ca 15 och 25 m långa, ligga som spärr i sluttningen. Mellan stenvallarna ett ca 3 m brett mellanrum som sannolikt utgör borgens ingång. Den SÖ vallen är tämligen nedrasad och övertorvad.

Väster om Finkmosseberget: **Raä nr. 268:1** i Botkyrka s:n
Plats för boplatsfynd, inom ett ca 60x40 m stort område (NNÖ-SSV).Fynden utgöres av: kvartsavslag.

Väster om Norrgalund: **Raä nr. 180:1** i Grödinge s:n
Gravfält 150 x 30 m (NNV-SSÖ) bestående av 19 fornlämningar. Dessa äro runda stensättningar, 4-8m diameter och 0,2-0,5 m höga. Ca 4 av dessa äro höglignande. Samtliga övertorvade. Ett mindre antal ha i ytan synliga stenar. Gravfältet överväxt av lövbuskage.
Ca 30 m ÖSÖ om a är b) Hög, 6 m diameter och 0,5 m hög. I SÖ kanten är berggrunden synlig. Beväxt med ca 10 lövträd. Högen är belägen på en avsats i V delen av det berg vid vars fot de övriga gravarna är belägna.

Norr om Stensborg, väster om Gustavsberg: **Raä nr. 578:1** i Grödinge s:n
Fyndplats för två stycken ämnen av grönsten, avslag av kvarts och grönsten samt en halv knacksten av porfyr.

Ärendets beredning

Naturvärdena Lida och sjön Getaren uppmärksammades i Botkyrka kommuns handlingsprogram för skogsvårdsfrågor från 1992. Inom ramen för Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering har ett antal nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt avgränsats i området. Större delen av skogarna runt Lida ingår i det av Länsstyrelsen avgränsade området i Hanveden som är av riksintresse för friluftslivet.

I kommunens översiktsplan av 2002 under ”värden att bevara” är området utmärkt som ”större område värdefullt för friluftslivet”. Delar av området söder om Getaren är också utmärkt som ”område med höga naturvetenskapliga naturvärden”. Området ingår också i Länsstyrelsens program för skydd av tätortsnära natur i Stockholmsregionen som presenteras i rapport 2003:20 ”Aldrig långt till naturen”.

I samband med att Botkyrka kommun fick möjlighet att köpa marken nordost och söder om sjön Getaren av Stockholms Stad för att skydda området som naturreservat uppkom möjlighet att erhålla finansiellt stöd även för naturreservatsskydd av Vinterskogen där Botkyrka kommun redan var markägare. Under sommaren 2008 påbörjades arbetet med att bildandet av både Lida och Vinterskogens naturreservat i samråd med Länsstyrelsen och Naturvårdsverket.

I december 2008 fattade Kommunfullmäktige i Botkyrka ett inriktningsbeslut att bilda de båda naturreservaten Vinterskogen och Lida. För arbetet inte skulle bli alltför tungrovt beslutades att reservatsbildningen skulle ske i två steg. Under 2009 bildades Vinterskogens naturreservat. Därefter har arbetet med att bilda Lida naturreservat tagit vid. Förslaget om Lida naturreservat har sänts för samråd till Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen samt sakägare och föreningar.

Kommunens bedömning

Skogen runt Lida och sjön Getaren bör tack vare sina biologiska värdekärnor och friluftsvärden undantas från skogsbruk som inte är förenligt med dessa biologiska och sociala värden. I området har cirka 20 rödlistade arter (enligt Rödlistade arter i Sverige 2005, ArtDatabanken) observerats. Nämnas kan lunglav, violettgrå tagellav, vedtrappmossa och kandelabersvamp som är klassade som missgynnade (NT), samt grangråticka, och gropticka som är starkt hotade (VU).

Värdekärnorna finns beskrivna under avsnittet *Beskrivning av områdets värden, Värdekärnor och utvecklingsområden* ovan, samt i Skötselplanens (Bilaga 3) beskrivningsdel.

Den vidsträckta och natursköna skogens storstadsnära läge gör att området har stor betydelse som frilufts- och rekreationsområde både lokalt och regionalt. Det genomkorsas också av ett stort antal stigar och motionsspår. De omfattande hällmarkerna med gammal tall, den frodiga granblandskogen på frisk mark, den källpåverkade marken, höga luftfuktigheten och värdekärnornas rika svamp-, lav- och mossflora ger området runt Lida och Getaren goda möjligheter att utveckla en naturskogsmiljö med mycket hög biologisk mångfald. Förekomsten av gamla grova träd och död ved gynnar också insekts- och fågelfaunan. Dessa värden riskerar att skadas av produktionsskogsbruk. För att skydda och utveckla dem långsiktigt har frågan om bildande av ett naturreservat tagits upp.

Hushållning med mark- och vattenområden

Kommunen bedömer att ett naturreservat i det aktuella område är förenligt med hushållningsbestämmelserna i miljöbalkens kapitel 3.

Strandskydd

Runt Getaren råder, liksom vid sjöar i större delen av Stockholms län, utökat strandskydd på 300 meter från strandlinjen. Längs med Bockån och Norrgaån är strandskyddet på 100 meter på vardera sida om åstranden. (7 kap. 14 § miljöbalken).

Förenlighet med översiktsplan

Kommunen bedömer att ett naturreservat i det aktuella området är förenligt med gällande översiktsplan för Botkyrka kommun antagen i oktober 2002 samt med översiktsplanens aktualitetsförklaring antagen i maj 2006. I översiktsplanens redovisning av de allmänna intressena är ett *Värden att bevara*. Inom ramen för dessa beskrivs *Naturen* i kommunen där området söder om Getaren samt längs med Bockån och Norrgaån är angivet som ett område med värden att bevara genom förekomsten av höga vetenskapliga naturvärden. Det innebär att detta område är särskilt ekologiskt känsligt. Enligt 3 kap 3 § miljöbalken ska mark- och vattenområden som är särskilt ekologiskt känsliga så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. Avsnittet Värden att bevara omfattar också *Grönstruktur och friluftsliv* där näst intill hela naturreservatet ligger i ett större område som är angivet som ett större område värdefullt för friluftslivet.

Intresseprövning

Kommunen finner vid en vägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken att det för att skydda och bevara områdets frilufts- och naturvärden finns skäl att besluta om att bilda ett naturreservat, att förordna om föreskrifter för att skydda området samt att fastställa en skötselplan. För att uppnå det starka skydd som behövs för bevarandet av områdets frilufts- och naturvärden bör föreskrifterna bland annat omfatta förbud mot såväl skogsbruk som exploateringsföretag.

Miljökvalitetsmål

Kommunen bedömer att reservatet är förenligt med regeringens miljökvalitetsmål. Reservatsbildningen bidrar till att uppfylla miljömålet *Levande skogar*, genom att skyddsvärd produktiv skogsmark undantas från skogsproduktion och får ett långsiktigt skydd enligt miljöbalken, samt att mängden död ved i skogen tillåts öka under naturliga processer. Naturreservatet innebär också bidrag till miljökvalitetsmålen *Levande sjöar och vattendrag*, *Myllran-*

de våtmarker, God bebyggd miljö och Ett rikt växt- och djurliv. Det sker genom att den välbesökta skogen runt Lida friluftsgård samt floran och faunan i reservatsområdet som sträcker sig runt Finkmosseberget i nordväst och söder om sjön Getaren, får ett långsiktigt skydd.

Hur man överklagar

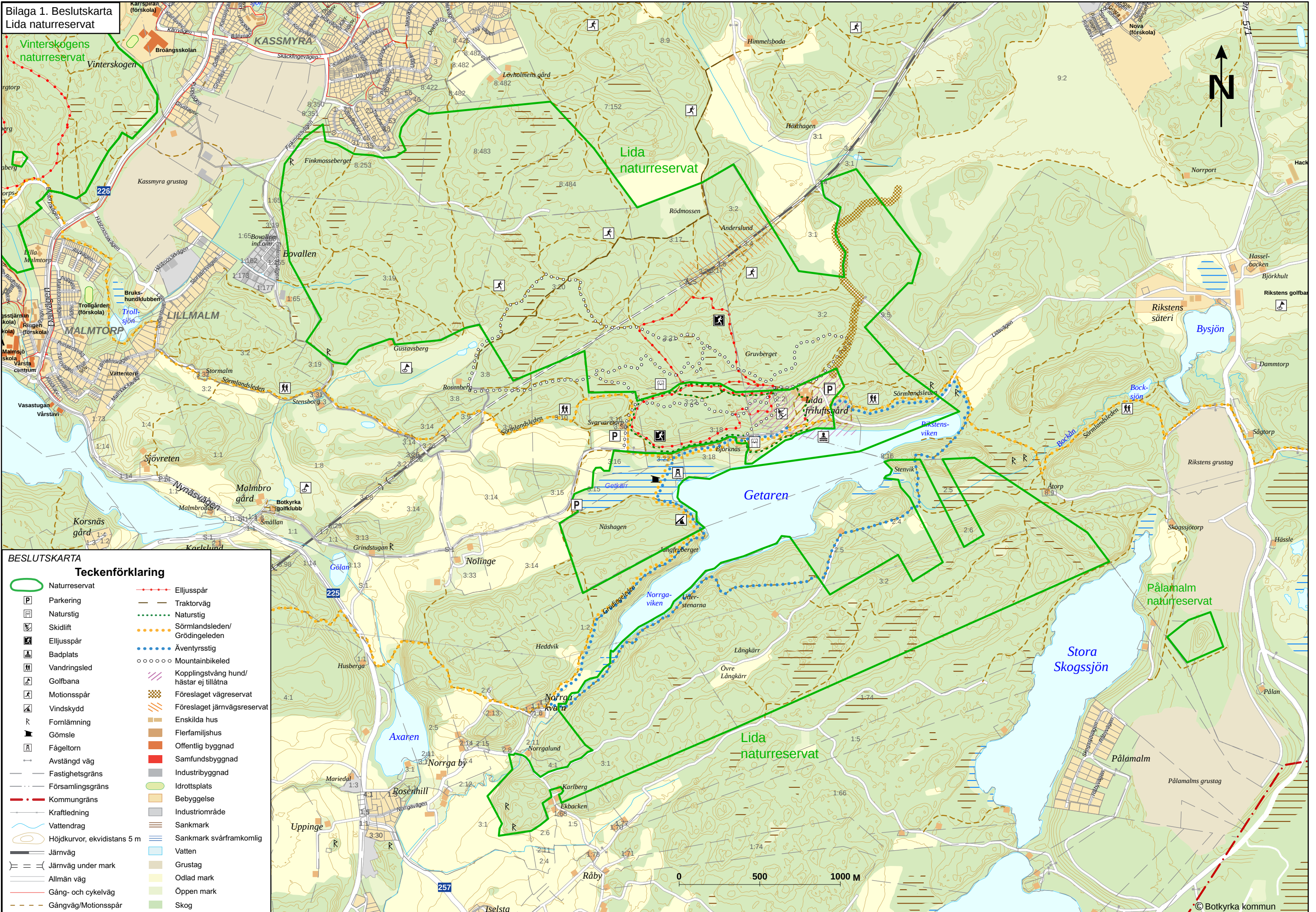
Den som vill överklaga kommunfullmäktiges beslut skall göra det skiftligt genom besvär till länsstyrelsen. Överklagande skall sändas till kommunstyrelsen som vidarebefordrar ärendet till länsstyrelsen. Besvärshandling skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller dennes ombud.

Insändes besvärshandlingen med posten skall det ske under adress:
Botkyrka kommun, kommunstyrelsen, 147 85 Tumba.

Bilagor till

Beslut om bildande av Lida naturreservat

1. Naturreservatskarta
2. Översiktskarta
3. Skötselplan

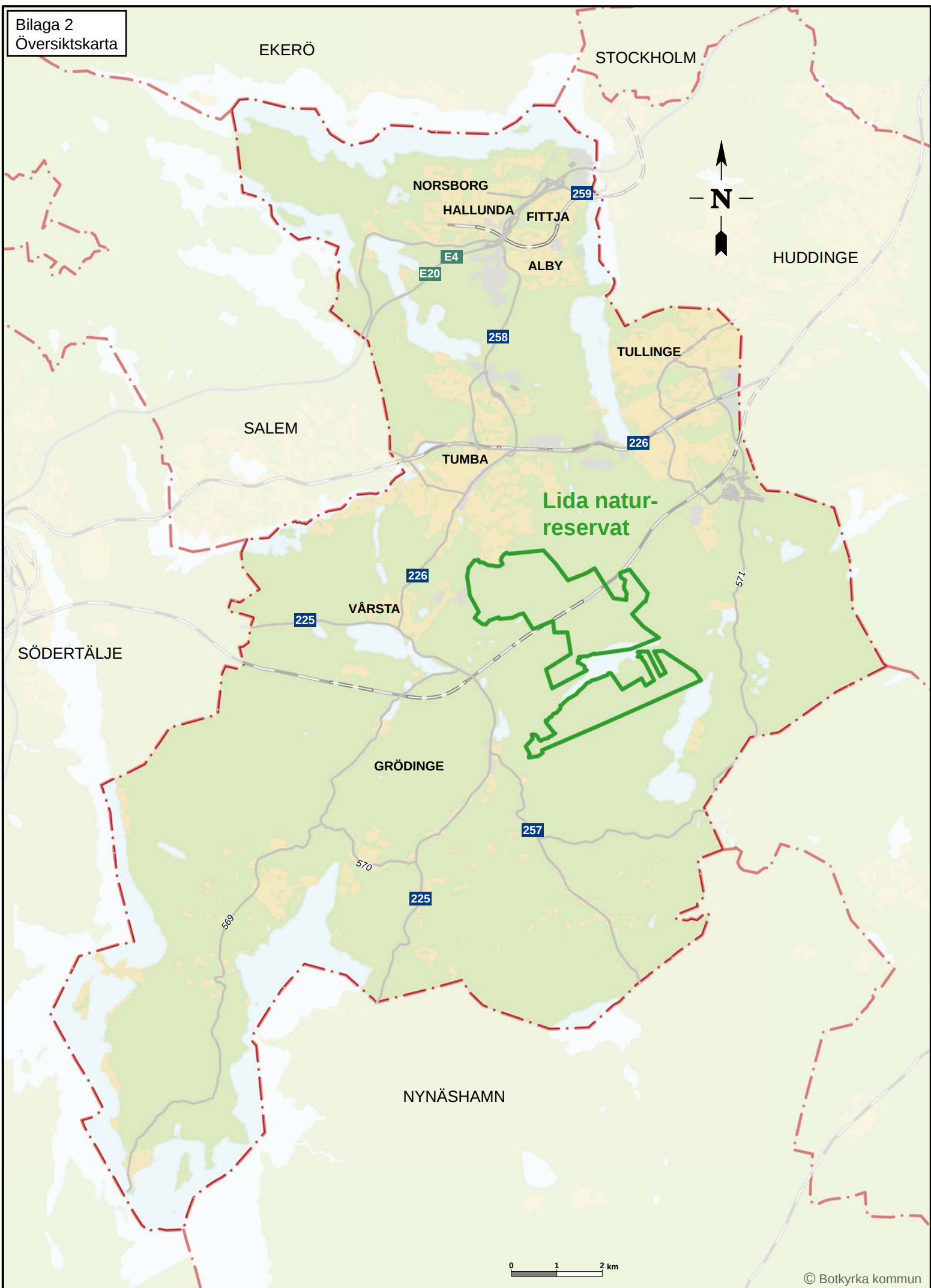

Bilaga 1. Beslutskarta
Lida naturreservat

BESLUTSKARTA

Teckenförklaring

	Naturreservat		Elljusspår
	Parkering		Traktorsväg
	Naturstig		Naturstig
	Skidlift		Sörmlandsleden/ Grödingeleden
	Elljusspår		Äventyrsstig
	Badplats		Kopplingssväng hund/ hästar ej tillåtna
	Vandringsled		Föreslaget vägreservat
	Golfbana		Föreslaget järnvägreservat
	Motionsspår		Enskilda hus
	Vindskydd		Flerfamiljshus
	Fornlämning		Offentlig byggnad
	Gömsle		Samfundsbyggnad
	Fågeltorn		Industribyggnad
	Avstängd väg		Idrottsplats
	Fastighetsgräns		Bebyggelse
	Församlingsgräns		Industriområde
	Kommungräns		Sankmark
	Kraftledning		Sankmark svårframkomlig
	Vattendrag		Vatten
	Höjdkurvor, ekvidistans 5 m		Grustag
	Järnväg		Odlad mark
	Järnväg under mark		Öppen mark
	Allmän väg		Skog
	Gång- och cykelväg		
	Gångväg/Motionsspår		

Referens
Britta Ahlgren

**Bilaga 3 till
Beslut om bildande av
Lida naturreservat**

**SKÖTSELPLAN FÖR LIDA
NATURRESERVAT**

BESKRIVNINGSDDEL.....	3
1. INLEDNING	3
1.1 Administrativa data.....	3
1.2 Syfte med reservatet.....	4
2. BESKRIVNING AV BEVARANDEVÄRDENA	4
2.1 Historisk och nuvarande markanvändning	4
2.1.1 Historisk markanvändning	4
2.1.2 Nuvarande markanvändning	4
2.2 Områdets bevarandevärden.....	5
2.2.1 Kulturhistoriska bevarandevärden	5
2.2.2 Biologiska bevarandevärden	6
Naturvärden	6
Värdekärnor norr om sjön Getaren.....	7
Värdekärnor väster om sjön Getaren	10
Värdekärnor söder om sjön Getaren	10
2.2.3 Geovetenskapliga bevarandevärden	14
2.2.4 Bevarandevärden för friluftsliv	15
2.3 Källförteckning.....	16
PLAN FÖR RESERVATETS SKÖTSEL.....	17
Fri utveckling och skötsel som medel att uppnå naturvårdsmålen i naturreservatet.....	17
Strategi bakom naturvårdsanpassad skötsel i reservatet	17
3. ÖVERGRIPANDE MÅL FÖR RESERVATETS SKÖTSEL	18
4. SKÖTSELOMRÅDEN	18
4.1 Skötselområde A1: Barrskog med fri utveckling	19
4.2 Skötselområde A2: Våtmark med fri utveckling	20
4.3 Skötselområde B1: Barrskog över 30 år med naturvårds- och friluftsinriktad skötsel	21
4.4 Skötselområde B2: Lövskog med naturvårds- och friluftsinriktad skötsel	24
4.7 Skötselområde C: Ungskog ca 0-30 år med naturvårds- och friluftsinriktad skötsel	26
4.8 Skötselområde D: Skog med naturvårds- och friluftsinriktad skötsel inom Värdeområden för friluftsliv	27
5. FRILUFTSLIV.....	28
Beskrivning	28
Bevarandemål	29
Skötselåtgärder.....	29
6. UPPFÖLJNING	30
6.1 Uppföljning av skötselåtgärder.....	30
6.2 Uppföljning av bevarandemål	30

BESKRIVNINGSDDEL

1. INLEDNING

1.1 Administrativa data

Objektnamn	Lida naturreservat
Objektnummer - DOS-id	1008700
Skyddsform	Naturreservat
Län	Stockholms län
Kommun	Botkyrka kommun
Markslag (hektar): Skogsmark Sötvatten Övrig mark Totalt	806 ha 13 ha (del av sjön Getaren) 6 ha 825 ha
Prioriterade bevarandevärden: Naturtyper Strukturer Arter Friluftsliv	• Äldre barr-, barrbland-, löv- och sumpskog • Död ved, grova träd, källflöden, skuggade branter • Lunglav, violettgrå tagellav, vedtrappmossa och kandelabersvamp som är klassade som missgynnade (NT), samt grangråticka, och gropticka som är starkt hotade (VU), samt även gammelgranlav, gullpudra, korktaggsvampar, talticka och hasselticka. • Skogsutflykter och -promenader, jogging, skidåkning, svamp- och bärplockning, vandring på Sörmlandsleden och Äventyrsleden

1. 2 Syfte med reservatet

Syftet med reservatet ska vara att bevara och utveckla natur-, frilufts- och upplevelsevärdena knutna till de vidsträckta skogsområdena runt Lida friluftsgård och sjön Getaren. De naturskogsartade miljöerna samt deras skyddsvärda växt-, svamp- och djurliv ska bevaras i väsentligen orört skick.

- Skogen ska behålla och utveckla en stor variation i ålder och trädslagsblandning med ett förhållandevis stort inslag av lövträd och död ved genom fri utveckling och naturvårds- och rekreationsinriktade skötselåtgärder.
- Skötselåtgärderna ska gynna de typiska växt- och djursamhällena, förekomsten av rödlistade arter och den rika svamp-, lav- och mossfloran som är särskilt rik vid Bockån, söder om Norrgaån och söder om sjön Getaren samt nordväst om Stora Skogssjön.
- Frilufts- och upplevelsevärdena knutna till det täta nätet av stigar och motionsspår i det kuperade skogslandskapet ska bevaras och utvecklas genom rekreationsinriktade skötselåtgärder.
- Området ska göras mer inbjudande för aktiviteter, upplevelser och utmaningar i naturen, framförallt i området norr om Getaren. Besökarna ska kunna uppleva social samvaro såväl som orördhet och trolska naturmiljöer. Tillgängligheten ska underlättas genom informationsportar, vägvisare och informationsmaterial.

2. BESKRIVNING AV BEVARANDEVÄRDENA

2.1 Historisk och nuvarande markanvändning

2.1.1 Historisk markanvändning

Större delen av markerna runt Lida och Getaren som ingår i reservatet har lång skoglig kontinuitet. På 1700-talet var de mer eller mindre tätt trädbevuxna utmarker. Här och var fanns eller anlades torp och mindre gårdar. Skogarna var allmänning och samfälliga betesmarker för traktens gårdar. Området kom att genomkorsas av de betande kreaturens stigar.

Betetrycket blev intensivare under 1800-talets befolkningsexplosion. Den medförde också att ytterligare torp etablerades i utmarkerna. Enligt 1800-talets Häradskarta karta fanns minst sju torp inom naturreservatsområdet (se Kulturhistoriska bevarandevärden nedan). Torpen medförde också att odlingar och slättermarker togs upp i anslutning till dem. Skogen brukades förstås också genom plockhuggning får uttag av ved och byggnadsmaterial.

2.1.2 Nuvarande markanvändning

Området utgörs av skogsmark där skogsbruk har bedrivits fram till början av 2000-talet. På senare tid har det dock varit extensivt i vissa delar av området. Jakt sker enligt gällande jaktlagstiftning och är förbehållen jakträttsinnehavarna.

Närheten till Lida friluftsgård har gjort att området också sedan början av 1900-talet nyttjats för friluftsliv i olika former. Det finns ett nät av motionsspår och leder i skogarna runt om friluftsgården. Här idkas förutom promenader, löpträning och skidning även cykling, mountainbike, ridning hundträning och skridskoåkning.

2.2 Områdets bevarandevärden

2.2.1 Kulturhistoriska bevarandevärden

Förhistoriska fornlämningar

Inom området för Lida naturreservat har människor levt alltsedan stenåldern. Delar av terrängen i området ligger mer 50 meter över havet vilket innebär att dessa platser låg över havsnivån på stenåldern. Inom naturreservatet finns många ur arkeologisk synvinkel lämpliga platser som kan innehålla boplatslämningar från olika delar av stenåldern. Någon riktad inventering av sådana boplatser har inte gjorts i området men enstaka fynd av slagna kvartsflisor visar att människor vistats här på den tiden. Erfarenheter från liknande områden på Södertörn visar att man kan räkna med att det finns cirka 10 sådana fyndplatser per kvadratkilometer. Det skulle innebära att det kan finnas upp till ett 50-tal ännu oupptäckta stenåldersboplatser inom reservatet.

Fynden visar att under förhistorien vistades människor i området under stenåldern och under järnåldern verkar man ha etablerat sig mer stadigvarande. Det finns inga kända fornlämningar från bronsåldern inom naturreservatet, vilket är förvånande. Från järnåldern finns det några fyndplatser i området, men om vi jämför med övriga delar av Grödinge och Botkyrka socken är fornlämningarna få. Dessa marker har förmodligen främst används som skogsmark, där man jagade och djuren fick beta.

I och alldeles utanför gränsen till reservatet finns åtta fasta fornlämningar registrerade. Gravfälten i området anses vara från järnåldern och de lösa stenfynden bestående av stenavslag från stenåldern.

Följande av dessa ligger inom eller direkt på gränsen till reservatet (se fornminnes-R på reservatskartan bilaga 1):

Norr om Rikstensviken: **Raä nr. 209:1** i Botkyrka s:n

Stensättning, rund, ca 7 m diameter och ca 0,3 m hög. Omplockad och ojämn. Beväxt med 4 små tallar.

30 m (315cg) om 209:1 är: **209:2**

Hålväg, ca 75 m lång och svagt bågformig 1,0-3,0 m bred och 0,4-0,6 m djup. Delvis vägbank i SÖ.

Väster om Finkmosseberget: **Raä nr. 268:1** i Botkyrka s:n

Plats för boplatssfynd, inom ett ca 60x40 m stort område (NNÖ-SSV).Fyndet utgöres av: kvartsavslag.

Väster om Norrgalund: **Raä nr. 180:1** i Grödinge s:n

Gravfält 150 x 30 m (NNV-SSÖ) bestående av 19 fornlämningar. Dessa är runda stensättningar, 4-8m diameter och 0,2-0,5 m höga. Ca 4 av dessa är höglignande. Samtliga övertorvade. Ett mindre antal ha i ytan synliga stenar. Gravfältet överväxt av lövbuskage.

Ca 30 m ÖSÖ om a är b) Hög, 6 m diameter och 0,5 m hög. I SÖ kanten är berggrunden synlig. Beväxt med ca 10 lövträd. Högen är belägen på en avsats i V delen av det berg vid vars fot de övriga gravarna är belägna.

Norr om Stensborg, väster om Gustavsberg: **Raä nr. 578:1** i Grödinge s:n
Fyndplats för två stycken ämnen av grönsten, avslag av kvarts och grönsten samt en halv knacksten av porfyr.

Spår av tidigare markanvändning i utmarker och torpmiljöer

Från medeltiden och framåt har marken i och kring Lida naturreservat använts av människor i trakten som utmarker, där djuren kunde beta. Under medeltiden anlades de större gårdarna i närheten: Riksten, Norrga och Noling. Under 1800-talet etablerades flera torp under dessa gårdar.

I naturreservatet finns också mer eller mindre tydliga spår av de torp som låg i reservatet eller på gränsen till det. Man kan också se spår av den odlings- och slåtterverksamhet som bedrevs i markerna i gårdens närhet. Torpens namn anges nedan och de tillhörde de större gårdarna runt reservatet enligt följande:

- Torp under Noling gård: Rödmossen och Gustavsberg, i reservatets norra och västra del.
- Torp under Rikstens gård: Anderslund och Lida (lilla Lida), i reservatets östra del.
- Torp under Norrga gård: Stensvik, Långkärr och Karlberg, i reservatets södra del.

Platserna bär fortfarande torpens namn. De torp som låg på platser innanför reservatsgränsen var: Rödmossen, Anderslund, Stenvik och Långkärr.

Lidastugan finns fortfarande kvar som Lida friluftsgårds äldsta byggnad. Det är en parstuga, en byggnadstyp som var typisk för de mellansvenska bondgårdarna ända sedan medeltiden och fram till 1800-talet. Som en av de få bevarade parstugorna i Botkyrka kommun idag är den mycket skyddsvärd. Friluftsgårdens kontor ligger idag i byggnaden.

Särskilt markerna norr om Gustavsberg och vid Stenvik nära Bockåns mynning bär fortfarande tydliga spår av tidigare hävd. De är delvis öppna och bevuxna av en stor andel lövträd. För att bevara denna kulturpräglade karaktär är de beroende av någon typ av hävd. Förutom att hålla efter inträngande gran skulle skötselhävd som slåtter eller bete vara lämpligt på dessa marker. Även vid Björknäs och i lövskogsområdet väster om Ekbacken och söder om Norrgalund bör marken hävdas för att värna den kulturpräglade karaktären (Se vidare område B2 i skötseldelen.)

2.2.2 Biologiska bevarandevärden

Naturvärden

Naturen runt Lida-Getaren har lång skoglig kontinuitet. Området är typiskt för Södertörn med dess markerade sprickdalslandskap. Spricklandskapets goda förekomst på sjöar och våtmarker bidrar till en kontinuerligt hög luftfuktighet i stora delar av området. Detta, samt skogens vidsträckt och vari-

ation, möjliggör en god spridning och utbredning av arter med krav på stabilt och fuktigt mikroklimat

Markerna kring sjön Getaren är kuperade och omväxlande med hållmarkstallskog, sumpskog och granskog. De äldre delarna av skogen hyser höga naturvärden i form av en rik lav- och svampflora, samt en värdefull fågelfauna. Mycket höga naturvärden finns i Bockåns dalgång sydost om sjön Getaren. Här finns rödlistade arter som violettgrå tagellav (NT), lunglav (NT), grangråticka (VU), dofttaggsvamp (NT) och västlig njurlav (NT). Bland annat vedtrappmossa (NT) och kandelabersvamp (NT) har en god spridning både norr och söder om Getaren. De är också signalarter som indikerar lång skoglig kontinuitet, kontinuerlig tillgång på gran- respektive asplågor och en närmast konstant hög luftfuktighet. Fler rödlistade arter observerade i området anges i beskrivningen av de olika värdeområdena nedan. Dessutom är en lång rad signalarter noterade som tyder på att fler rödlistade arter bör förekomma i området.

Kagghamraåns riksintresse för naturvärden berör naturreservatet vid Getarens sydvästra del och övre delen av Norrgaån. Getarens västra ände utgörs av en grund vik och en våtmark, Getkärr, som översvämmas om våren. I våtmarken har vattenspegel tagits fram för att gynna fågel- och friluftslivet. Vattenspegelarna och våtmarken kan överblickas från ett gömsle och ett fågeltorn. Spänger har också anlagts för att göra våtmarken mer tillgänglig.

Siffrorna i beskrivningen nedan hänvisar till skötselplanens bilaga 1. Karta värdeområden.

Värdekärnor norr om sjön Getaren

I naturreservatets nordvästra del ligger Finkmosseberget. Ett omväxlande område med hållmarker och fuktigare stråk med granskog och tallmossar. Även området längre österut ner mot Gruvberget har liknande karaktär.

- 1) På den östra sidan av Finkmosseberget ligger en odikad tallmosse i anslutning till den bergbundna marken. Här är tallarna gamla och senvuxna. Det finns också inslag av klen senvuxen gran, enstaka björk, al och asp. Fältskiktet domineras av blåbär, med inslag av skvattram och i botten-skiktet dominerar vitmossor. Det förekommer en viss mängd död ved. Under senare år har inga skogliga åtgärder utförts. Naturvärdena utgörs av den relativt orörda fuktiga sumpskogsmiljön, de gamla senvuxna träden och den döda veden och området har redan naturskogskvaliteér. På de anslutande berghällarna har korktaggsvampar, *Hydnellum* spp, observerats. Släktet kan vara svårt att artbestämma, särskilt när de börjar brytas ner, men de 12 arterna är signalarter för skog med höga naturvärden, varav sex arter är rödlistade. Övriga signalarter som påträffats vid mossen och anslutande hållmark är Gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, Ullticka, *Phellinus ferrogineofuscus* samt Vedticka, *Phellinus viticola*.

- 2) I den centrala delen av detta område ligger en sumpskog med delvis rörligt markvatten. Där växer gammal olikåldrig och flerskiktad barrblandskog. Här finns inslag av gammal rötskadad asp samt al och björk i de fuktiga partierna. Det finns också gott om död ved i olika nedbrytningsstadier. Sumpskogen avvattnas naturligt av en liten bäck. Bäckens rinner västerut ner i en ravin omgiven av äldre gran med inslag av medelålders björk, asp och stora gamla aspbuketter. Norr om bäcken ligger en hållmark med enstaka fuktpartier. Här växer gammal senvuxen tall och gran samt även här gammal rötskadad asp. En hel del död ved finns runt om på hållmarken, framförallt tallågor. Området har en mycket intressant kryptogamflora varav ett antal rödlistade arter har observerats: Flattoppad klubbsvamp, *Clavariadelphus truncatus*, NT, Luddticka, *Inonotus tomentosus*, NT, Gropticka, *Oligoporus guttulatus*, VU, Vedtrappmossa, *Anastrophium hellerianum*, NT, Kandelabersvamp, *Clavicornia pyxidata*, NT, samt Korktaggsvampar, *Hydnellum* spp. Därutöver har ytterligare ett 20-tal signalarter av mossor, lavar, svampar och kärlväxter observerats. Även järpe har nyligen påträffats i området.
- 3) Omgiven av yngre skog ligger en fin mosse med grova tallar i kanten och sockelbildande al och björk in mot mitten. Blåmossa, *Leucobryum glaucum*, signalerar lång sumpskogskontinuitet på platsen.
- 4) Öster om Finkmosseberget löper ett sammanhängande stråk av omväxlande mossmarker och flerskiktad äldre barrblandskog. Alldeles söder om skogsvägen ligger en välsluten blandsumpskog, med lövträdssocklar, senvuxen gran, gammal grov gran och riklig med torrträd och klena lågor. Ett smalt fuktstråk förbinder den med en större tallmosse i nordväst, en blandskog norr därom och flerskiktad barrskog med gammal grov gran på mosklädd blockrik mark i nordost. I området har den rödlistade Vedtrappmossan, *Anastrophium hellerianum*, NT, observerats. Det förekommer också ett antal signalarter som Ögonpyrola, *Moneses uniflora*, Gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, Kötticka, *Leptoporus mollis*, Långfliksmossa, *Nowellia curvifolia* samt Rödgul trumpetsvamp, *Cantharellus aurora*.
- 5) Österut i den nordligaste delen av reservatet är morfologin ännu mer omväxlande. I den västra delen av denna värdekärna är marken ganska frisk även i högläntare mark med fin flerskiktad barrblandskog och viss förekomst av död ved. Längre österut växlar tämligen vidsträckta hållmarker med gammal tall om med blandbevuxna mossmarker där björk och al bildat socklar. På hållarna finns också inslag av grov rötskadad asp med påväxt av Aspticka, *Phellinus tremulae*, och i våtmarkerna Blodlav, *Mycoblastus sanguinarius*. Särskilt den senare indikerar i denna del av Sverige biotoper med goda förutsättningar för förekomst av även andra mer krävande arter.
- 6) Lite längre söderut ligger en blandsumpskog i en långsträckt svacka mellan hållmarker med delvis äldre skog. Den är av Skogsstyrelsen avgränsad som ett område med naturvärden.

- 7) Nordost om Gustavsberg ligger en granskog med ett stort inslag av äldre grövre gran, lågor och torrträd här och var samt luckor med yngre träd. Marken är fuktig med mosstäcke och på sina ställen sumpig med rotsockelbildningar. Här har Trådticka, *Climacocystis borealis* och Granticka, *Phellinus chrysoloma* påträffats.
- 8) Nordost därom breder en hållmark med gamla grova tallar och små fuktiga svackor ut sig. Tallarna har påväxt av skägglav och tagellav. Tallticka, *Phellinus pini*, är observerad och indikerar att tallarna hyser höga naturvärden. Det omges i väster av yngre tall som skulle vara lämplig för naturvårdsbränning.
- 9) Vid reservatsgränsen längre söderut på en liten höjd växer flerskiktad grandominerad skog på frisk mosstäckt mark. Naturvärden är knutna till gammal grov gran och hög luftfuktighet. Förekomst av blodlav, *Mycoblastus sanguinarius*, har noterats.
- 10) En långsträckt trädbevuxen mosse ligger sydost om höjden. I nordost övergår den i en gransumpskog med inslag av tall, al och björk. Flera av de gamla och senvuxna träden står på välutvecklade socklar. Marken är fuktig till blöt och fältskiktet har ört- och starrkaraktär. Det förekommer tämligen rikligt med död ved, mest i form av lågor i olika nedbrytningsstadier. Den hänsynskrävande brunpuddrade nållaven, *Chaenotheca gracilima*, NT, har påträffats här. Det finns också ganska gott om signalarter som kattfotslav, *Arthonia leucopellea*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, glansfläck, *Arthonia spadicea*, samt skriftlav, *Graphis scripta*.
- 11) Nordväst om mossen ligger ytterligare en hållmark med förekomst av gammal grov tall och tallticka, *Phellinus pini*. Väster om den en mosse med senvuxna tallar, björk och al och påväxt av blodlav, *Mycoblastus sanguinarius*.
- 12) Ett större kärnområde består till större delen av gammal olikåldrig flerskiktad delvis rötskadad grandominerad skog med inslag av tall, enstaka al, björk, rönn och gammal rötskadad asp. Här finns också ett fint fuktdråg med delvis rörligt markvatten. Området avvattnas naturligt delvis av en liten skogsbäck i norr. Avverkningsåtgärder är inte utförda under senare tid och död ved i olika nedbrytningsstadier förekommer allmänt. I väst och öst anknyter utlöpare av gammal tallskog på hållmark. Kryptogamfloran är intressant med den rödlistade vedtrappmossa, *Anastrophillum hellerianum*, NT och korktaggsvampar, *Hydnellum* spp., samt många signalarter: grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, långfliksmossa, *Nowellia curvifolia*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, kvistspikar, *Phaeocalicium* spp., fjällig taggsvamp, *Sarcodon imbricatus* s.str., trådticka, *Climacocystis borealis*, granticka, *Phellinus chrysoloma*, ullticka, *Phellinus ferrugineofuscus*, vedticka, *Phellinus viticola* och barkticka, *Oxyporus corticola*. Alla dessa arter indikerar att området hyser höga värden och har goda utvecklingsmöjligheter till ett riktigt värdefullt naturskogsområde.

- 13) Norr om friluftsgården ligger en stor hållmarksplatå vars västra del har särskilt höga naturvärden i form av gamla grova tallar, spridda torrakor och lågor samt enstaka grova aspar. I hållmarken finns också fuktiga svackor som bidrar till att lokalt höja luftfuktigheten.
- 14) Lite längre söderut ligger en blockrik sydsluttning. Här växer en ganska gles gammal barrblandskog med inslag av gammal rötskadad asp och björk och död ved. Sydväst om sluttningen ligger ett kärr som bidrar till att stabilisera luftfuktigheten. Kryptogamfloran är intressant och bland annat har de rödlistade arterna gropticka, *Oligoporus guttulatus*, VU, och kandelabersvamp, *Clavicornia pyxidata*, NT, observerats, samt signalarterna talticka, *Phellinus pini*, granticka, *Phellinus chrysoloma*, vedticka, *Phellinus viticola*, samt grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*.

Värdekärnor väster om sjön Getaren

Mellan Getkärret och Norrgaviken ligger ett näs varav delar tidigare har varit trädbevuxen betesmark och därför fått benämningen Näshagen. Områdets centrala del är ganska höglänt och kanterna utgörs av mer eller mindre höga sluttningar eller branter. Luftfuktighetsförhållandena blir mycket gynnsamma för kryptogamfloran eftersom området omges av öppet vatten eller våtmark på tre sidor.

- 15) Näsets nordvästra del består av en nordbrant bevuxen med gamla grova hasselbuketter omväxlande med mindre områden med grov gran. Här finns en rik mark- och trädlevande funga. Bland annat växer här skriftlav, *Graphis stricta*, och hasselticka, *Dichomitus campestris*, som indikerar lång lundkontinuitet med hassel och kontinuerlig förekomst av döda hasselstammar. Här är det viktigt att tillse att granen inte tränger undan hasseln på sikt.
- 16) Den östra delen av näset sluttar ner mot den yttre delen av Getkärret och längre ut mot spetsen av näset allt brantare ner mot Getarens öppna vatten. Här är skogen mer sluten, men samtidigt varierande och skiktad med en hel del grova träd. I de mer grandominerande områdena förekommer bland annat jordstjärnor, *Geastrum* ssp. Ovanför branten ner mot Getaren är trädskiktet dominerat av löv. Den centrala delen av näset består mestadels av en gles barrblandskog med gynnsamma förhållanden för mykorrhizasvampar.
- 17) Längre upp mot sydväst går en hållmarksrygg med mycket varierande skog både på krönet och på sluttningen. Senvuxen tall dominerar men det finns också ett stort inslag av gran och löv, främst björk och asp. Området har inte berörts av skogliga åtgärder på senare tid och en viss mängd död ved förekommer också i området.

Värdekärnor söder om sjön Getaren

Området söder om Getaren är ur naturvärdessynpunkt det mest värdefulla i reservatet. Här finns både lövdominerade delar och stora delar gammal barr-

dominerad skog både på hållmark och på frisk eller sumpig mark. Särskilt i den östra delen som ligger mellan Getaren och Stora Skogssjön finns många rika naturskogslika biotoper.

- 18) Reservatets sydvästligaste del är ganska kuperad och blandskogen har ett stor inslag av löv. Trädsiktet är olikåldrigt, välslutet och flerskiktat. Granen dominerar men har ett stort inslag av äldre asp. Gamla träd av tall och björk förekommer också. Det finns god tillgång på död ved, främst lågor av gran, björk och asp. Marken är till större delen bergbunden med lodytor, i söder sluttar området brant ner mot åker. Även den nordvästra delen är brant och delvis blockrik och dess östra del är en nordsluttning ner mot Norrgaån, vilket medför extra god luftfuktighet. I den östligaste delen av värdekärnan står ett antal gamla och grova aspar ovan grusvägen i nordsluttningen nedanför den tallbevuxna hållmarken. Sällsynta arter av kryptogamer har observerats, nämnas kan den rödlistade kandelaber-svampen, *Clavicornia pyxidata*, NT. Den indikerar sen aspsuccession i områden med konstant hög luftfuktighet och förekomst av många andra ovanliga arter. För att bevara och utveckla naturvärdena i värdekärnan bör man säkra hög luftfuktighet genom mer eller mindre slutet trädskikt samt kontinuerlig förekomst av gammal asp och död ved.
- 19) Nordsluttningen ner mot Norrgaåns övre del utgörs av en äldre välsluten grandominerad delvis skiktad skog med tämligen god tillgång på död ved. Närheten till ån ger en jämn och hög luftfuktighet. Sluttningen har också en god hydrologi med rörligt markvatten och ett antal mindre källflöden i dess nedre del. Här har ullticka, *Phellinus ferrugineofuscus*, observerats. Den är en god indikator på kontinuitet av grov död ved.
- 20) Ett par hundra meter väster om det flera kilometer sammanhängande värdekärnsområdet i naturreservatets sydöstra del ligger en flerskiktad sumpskog bestående av tall, klen gran och björk.
- 21) Detta långsträckt värdekärnsområde består av omväxlande hållmarker och trädbevuxna mossar. På hållmarkerna särskilt i områdets sydvästra del tyder de grova tallarnas spärrgreniga kronor och grova skorp bark på att de är mycket gamla. Här har signalarten tallticka, *Phellinus pini*, observerats, samt tjäder. Här och var förekommer torrakor och lågor, ofta solexponerade. Mot söder där marken är mindre bergbunden och friskare är skogen mer dominerad av äldre gran.

I öster har Skogsstyrelsen avgränsat ett kluster av nyckelbiotoper varav tre ligger ner mot Stora Skogssjön. Den västra av dessa utgörs av en gammal, delvis senvuxen och flerskiktad blandskog med inslag av grova och rötskadade aspar i sluttningen runt ett berg. Upp mot krönet av berget ökar talldominansen. Den södra delen är ganska blockrik. Öster om berget ligger en sumpskog omgiven av luckig mycket gammal granskog. Här är tillgången på död ved allmän och kryptogamfloran intressant. Sumpskogens trädvegetation är välsluten och flerskiktad med dominans av medelålders al med inslag av gran och björk. Förhöjt vattenstånd har lett till många döda granar. Enstaka lågor och en del klenved förekommer också.

På sumpskogens östra sida reser sig bortom den gamla barrblandskogen en sydvästvänd bergbrant med inslag av ädellöv som senvuxen lind, lönn och enstaka ek. Det finns en stor mängd död ved i olika nedbrytningsstadium och rikligt med spår av både vedinsekter och hackspettar. Delar av bergets mossbeklädda lodytor är beskuggade. Hela området ner mot Stora Skogssjön och runt om sumpskogen har en hög luftfuktighet. Området har lämnats orört en längre tid. Rödlistade arter som observerats är violettblå tagellav, *Bryoria nadvornikiana*, NT, Vedtrappmossa, *Anastrophium hellerianum*, NT, och Lunglav, *Lobaria pulmonaria*, NT. Dessutom är också ett antal signalarter noterade: kattfotslav, *Arthonia leucopellaea*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, kvistspikar, *Phaeocalicium* spp., och ullticka, *Phellinus ferrugineofuscus* i granskogen och i sumpskogen missne, *Calla palustris*, kärrbräken, *Thelypteris palustris*, glansfläck, *Arthonia spadicea*, skriftlav, *Graphis scripta*, samt dessutom i anslutning till bergbranten bland annat slanklav, *Collema flaccidum*, rävticka, *Inonotus rheades*, guldlockmossa, *Homalothecium sericeum*, platt fjädermossa, *Neckera complanata*, porellor, *Porella* spp., och bårdlav, *Nephroma parile*.

- 22) Området söder om Rikstensviken i Getaren är påverkat av Bockån som kommer från Bocksjön vid Riksten i öster. Nära sin mynning i Getaren är ån kraftigt meandrande i stora slingor och är ganska bred. Några hundra meter från mynningen ansluter en bäck till ån från väster. Tidigare har området runt Bockåns mynning varit öppet och hävdats som äng och troligen tidvis även som betesmark. Trädskiktet domineras av al med inslag av björk och asp samt ett välutvecklat buskskikt av främst hägg. Det finns fortfarande delar som är delvis öppna eller där trädskiktet är förhållandevis glest. Fältskiktet är av högörtstyp. I området finns enstaka lågor och klenved. Signalarterna svart trolldruva, *Actaea spicata*, och tibast, *Daphne mezereum* indikerar en rik lundmiljö.

Nordost om åns mynning löper den sydvända branten av det berg som avgränsar Rikstensviken i söder. Marken i sluttningen söder om branten har högt pH vilket tyder på inslag av kalk eller grönsten. Trädskiktet är olikåldrigt, flerskiktat och domineras av asp med inslag av gammal röt-skadad gran, delvis gammal tall, björk, al och rönn. Mot bergkanten finns en hel del senvuxen lind, enstaka lönn och ek. Buskskiktet domineras av gammal hassel. Det finns endast sparsamt med död ved. Naturvärdena är knutna till de beskuggade mossbeklädda lodyterna och blocken och den under senare tid orörda lövrika lundmiljön med inslag av senvuxna träd och död ved. Det finns också en rik flora både vad gäller fältskiktets örtflora och kryptogamerna. Ett par rödlistade arter finns noterade; luddticka, *Inonotus tomentosus*, NT och igekottsroksvamp, *Lycoperdon echinatum*, NT. Den senare kanske är den mest spännande eftersom den är ganska sällsynt i Mellansverige och har sin huvudutbredning i Skånes bokskogar. Den är kalkgynnad och trivs i lokalklimatiskt varma men samtidigt relativt fuktiga lövskogar. Den indikerar äldre successionsstadium av långvarig trädkontinuitet. Sådana lokaler hyser oftast en rik lundflora med många andra ovanliga och rödlistade arter. Ytterligare signalarter har noterats i biotopen som indikerar en rik lundmiljö med lång träd-

kontinuitet, både kryptogamer som: slanklav, *Collema flaccidum*, lönnlav, *Bacidia rubella*, bårdlav, *Nephroma parile*, luddlav, *Nephroma resupinatum*, grymig filtav, *Peltigera collina*, traslav, *Leptogium lichenoides*, kvistspikar, *Phaeocalicium* spp., fällmossa, *Antitrichia curtipendula*, guldlockmossa, *Homalothecium sericeum*, porellor, *Porella* spp., och kruskalkmossa, *Tortella tortuosa*, tallticka, *Phellinus pini*, och barkticka, *Oxyporus corticola*, samt ett antal kärlväxter: svart trolldruva, *Actaea spicata*, blåsippa, *Hepatica nobilis*, vippärt, *Lathyrus niger*, vårärt, *Lathyrus vernus*, lind, *Tilia cordata*, underviol, *Viola mirabilis*.

- 23) Norr om alsumpskogen i sydöstra hörnet av reservatet ligger en blockrik nordsluttning som är en av de rikaste nyckelbiotoperna i hela reservatet. Sumpskogen avvattnas här via en bäck som rinner utför den mossbeklädda berghällen. Berget är delvis basiskt och hyser flera krävande mossarter. I bergssluttningen växer gammal olikåldrig rötskadad grandominerad skog som är naturskogs-artad. Det finns också inslag av gammal tall, gammal rötskadad asp, enstaka gammal grovbarkig björk och senvuxen lind. Förekomsten av död ved i olika nedbrytningsstadier är riklig och har även inslag av gamla brandstubbar. Mycket höga naturvärden är knutna till de olika strukturerna och den jämna höga luftfuktigheten i denna nordvända sluttning. Kryptogamfloran här omfattar många sällsynta och utrotningshotade arter av mossor, lavar och vedsvampar. Minst tio rödlistade arter observerats här: grangråticka, *Boletopsis leucomelaena*, VU, dofttaggsvamp, *Hydnellum suaveolens*, NT, luddticka, *Inonotus tomentosus*, NT, lunglav, *Lobaria pulmonaria*, NT, västlig njurlav, *Nephroma laevigatum*, NT, stor aspticka, *Phellinus populicola*, NT, vedtrappmossa, *Anastrophyllum hellerianum*, NT, gränsticka, *Phellinus nigrolimitatus*, NT, kandelabersvamp, *Clavicornia pyxidata*, NT, vit vedfingersvamp, *Lentaria epichnoa*, NT. Även ett antal intressanta signalarter finns noterade, bland annat: rutlungmossa, *Conocephalum conoci*, kortskaftad ärgspik, *Microcalicium ahlneri*, trådticka, *Climacocystis borealis*, bårdlav, *Nephroma parile*, och asphättemossa, *Orthotrichum gymnostomum* och långfliksmossa, *Nowellia curvifolia*. De kräver en kontinuerligt hög luftfuktighet och rik och jämn tillgång på död ved i olika nedbrytningsstadier.

Bäcken fortsätter norrut genom en gammal grandominerad sumpskog vid bergssluttningens fot. Sumpskogen har ett rikligt inslag av gammal asp och al med sockelbildningar och rörligt markvatten. Det finns ett visst inslag av död ved. I fältskiktet finns ett antal kärlväxter och kryptogamer som signalerar en gynnsam miljö för krävande arter: repestarr, *Carex loliacea*, skärmstarr, *Carex remota*, missne, *Calla palustris*, rödgul trumpetssvamp, *Cantharellus aurora*, gullpudra, *Chrysosplenium alternifolium*, mörk husmossa, *Hylocomiastrum umbratum*, strutbräken, *Matteuccia struthiopteris*. Men också några träd- och vedlevande signalerar finns noterade: gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, granticka, *Phellinus chrysosoloma*, och grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*.

Norr om sumpskogen står en gammal flerskiktad granskog med enstaka inslag av tall och gammal rötskadad asp. Biotopen förbinder de mycket värdefulla biotoperna söderut med de som ligger norrut längs med Bockån och ner mot Getaren. Den har också en god utvecklingspotential genom den gamla skogen och den höga luftfuktigheten. Några signalarter har även påträffats här: gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, grönpyrola, *Pyrola chloranta*, och grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*.

Längs med den från öster meandrande Bockån växer mestadels al, björk och asp, varav vissa är riktigt grova. Bockån är en värdefull bäverbiotop, där bävern tidvis skapar rikligt med grov ved genom att fälla de grova asparna och hjälper till att dämna området vilket utökar sumpskogsmiljön. Dock ligger större delen av Bockåns flöde fortfarande utanför naturreservatet. Mellan Bockån och Rikstensviken i Getaren reser sig en bergknalle vars sydsluttning är bevuxen av flerskiktad orörd talldominerad skog med inslag av gammal rötskadad gran och asp, enstaka björk, al, senvuxen klen lind, lönn och ek upp mot bergkanten. Vid foten bergssluttning ligger ett kärr och krönet utgörs av hällmark. Det finns måttlig förekomst av död ved i olika nedbrytningsstadier. Även här är den rödlistade vedtrappmossan noterad (*Anastrophyllum hellerianum*, NT). Det förekommer också singlararter som blåsippa, *Hepatica nobilis*, korktaggsvampar, *Hydnellum* spp., lind, *Tilia cordata*, talticka, *Phellinus pini*, gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*, vedticka, *Phellinus viticola*, och fällmossa, *Antitrichia curtipendula*.

- 24) Sydost om Norrgaviken växer äldre barrskog i en brant nordsluttning ner mot Getarens strand. Trädsiktet är olikåldrigt och domineras av gran med inslag av tall, björk och asp. Vissa delar av sluttningen är täckta av stora stenblock och av en hög bergvägg. Bäckar har skurit sig in i sluttningen och bildat små bäckraviner. Skogsbruk har inte bedrivits här under senare tid och det finns gott om torrträd och lågor. Några signalarter har också noterats i biotopen som understryker dess långa kontinuitet av gammal skog och död ved samt jämn luftfuktighet: gammelgranslav, *Lecanactis abietina*, långfliksmossa, *Nowellia curvifolia*, ullticka, *Phellinus ferrogineofuscus*, samt vedticka, *Phellinus viticola*.

2.2.3 Geovetenskapliga bevarandevärden

Berggrunden består i större delen av området av gnejser av sedimentärt ursprung, men stråk av gnejsgraniter förekommer också, främst i reservatets norra del. De har överlagrats av sandig-moig morän i de högre delarna medan grovmo och organogena jordar påträffas i de lägre liggande partierna. Fördelningen av jordarter är typisk för Södertörns sprickdalslandskap med inget eller tunt jordtäckte på höjderna. I höjdområdenas sänkor finns torvmarker eller morän. Sand och morän dominerar längs sluttningarna ner mot lägre liggande områden. I de lägre liggande områdena utgörs jordarterna av främst finsand, grovsilt och lera samt även här en hel del torvmarker. Centralt vid Näshagen finns ett litet område med postglacial lera. I åtminstone ett område, vid Bockåns mynning i Getaren, kan man se spår av jordarter med större inslag av ba-

siska eller kalkrika bergarter vilket är gynnsamt för den biologiska mångfalden. Sprickdalsmorfologin innebär att det finns många små sänkor mellan hållmarkerna där marken är sank. I dessa sumpområden och mossar kan man ofta ana spår av rörligt markvatten, i sluttningar på isälvsavlagringar träffar man också ofta på källflöden.

I bergbranten nordost om Bockåns mynning och norr om platsen för det tidigare torpet Stenvik, finns några mindre jättegytor. Längre västerut nära Utterstenarna har ett antal grotliknande håligheter bildats av flyttblock. Både jättegytorna och de grotliknande hålorna ligger nära Äventyrsstigen och indikeras av skyltar.

De geologiska bevarandevärdena är för övrigt främst knutna till områdets hydrologi. I sänkorna förekommer myrmarker, och där, samt i moränslutningarna, rörligt markvatten, delvis med källstråk. Dessa surdrog, myrar, sumpskogar och små bäckar bidrar till att området, särskilt längs med sjön Getaren, har en relativt hög och jämn luftfuktighet, som innebär ett gynnsamt lokalklimat för de biologiska värdena.

2.2.4 Bevarandevärden för friluftsliv

Sjön Getaren och Lida friluftsgård belägen strax norr om sjön utgör navet i detta sedan början av 1900-talet mycket populära friluftsområde. Den omväxlande och kuperade skogen, med många utsiktspunkter ut över Getaren, har utomordentliga förutsättningar för olika typer av aktiviteter i naturen.

Alltsedan Skid- och friluftsfrämjandet köpte torpet Lida 1941 har området lockat besökare från hela Stockholmsregionen. Då, i mitten på 1900-talet tog man "skidtåget" från Stockholm och klev av vid Tullinge, Tumba eller Uttrans station för att med skidor ta sig till Lida. Fortfarande idag är Lida ett av de främsta områdena för längdskidåkning i Stockholms län och ett populärt besöksmål året runt. Enligt mätningar kommer 60 % av besökarna från andra kommuner än Botkyrka. Cirka 35.000 personer bor inom 5 kilometer från reservatsgränsen, och mindre än 2 kilometer från reservatet planeras Rikstens bostadsområde för ytterligare 5.000 boende.

Från Lida friluftsgård utgår ca 35 km motions-, elljus-, mountainbike- och skidspår. Inom området finns även ett antal fina grillplatser iordningsställda. Förutsättningarna för vandring, skidåkning och andra friluftsaktiviteter är därmed mycket goda. Runt sjön Getaren går en cirka 1 mil lång Äventyrsstig. Sörmlandsleden kommer i öster in från Huddinge kommun, löper längs med Bockån och passerar Lida friluftsgård mot Södertälje. Väster om friluftsgården avviker varianten Grödingeleden söderut ner mot Mörkö. Mindre besökta är områdena vid Finkmosseberget i nordväst och de söder om Getaren. Här kan man plocka bär eller svamp, eller bara njuta av stillheten i den vidsträckt skogen. På östra spetsen av näset mellan Getkärret i norr och Norrgaviken i söder ligger ett vindskydd.

Lida har redan från början erbjudit många aktiviteter för barn, bland annat med inslag av friluftspedagogik. Tack vare Gösta Frohm är Skogsmulle "född" på Lida. Skogsmulle och hans vänner, Laxe, Fjällfina och Nova har alla sin egen självinstruerande stig här. Lida är en mycket viktig resurs för skolor och förskolor i Botkyrka kommun. Många skolklasser, inte minst kommunens naturskola, besöker området varje dag. Bussförbindelsen med Tullinge station gör att även skolor från andra kommuner kommer hit för att ha undervisning i den lättillgängliga naturen. Föreningslivet nyttjar området flitigt för bl.a. tävlingar och lägerverksamhet.

För att förstärka Lidas funktion som en av portarna till Lidaområdet och Hanvedens natur har Botkyrka kommun för avsikt att skapa en "Naturport" vid friluftsgården. Naturporten ska utgöra ett informations- och kunskapscenter för natur- och friluftsliv. Naturcentret ska vara vägledande för aktiviteter i naturen, samt skapa förståelse och väcka upptäckarglädjen för dess värden.

2.3 Källförteckning

Litteratur

- ArtDatabanken; Rödlistade arter i Sverige 2005
- Botkyrka kommun; Handlingsprogram för skogsvårdsfrågor i Botkyrka kommun, 1992
- Botkyrka kommun; Kulturmiljöinventering. 1988
- Emanuelsson, U., Centrum för Biologisk Mångfald, SLU; Svampinventering med skötselrekommendationer inom det blivande naturreservatet Lida, 2009
- Länsstyrelsen i Stockholms län; PM Värdefulla sjöar och vattendrag, PM Värdefulla limniska miljöer.pdf, 2008
- Länsstyrelsen i Stockholms län; Aldrig långt till naturen – skydd av tätortsnära natur i Stockholmsregionen, Rapport 2003:20
- Naturvårdsverket; Bildande och förvaltning av naturreservat, Handbok, 2003:3
- Naturvårdsverket; Planering av naturreservat – vägledning för beskrivning, indelning och avgränsning, Rapport 5788, 2008
- Naturvårdsverket; Naturvårdsbränning, Vägledning för brand och bränning i skyddad skog, Rapport 5438, 2005
- Riksantikvarieämbetet; Fornsök, www.fmis.raa.se
- Skogsstyrelsens förlag; Signalarter, indikatorer på skyddsvärd skog, flora över kryptogamer, 2000
- Skogsstyrelsen; Rekreationsskogar i Botkyrka kommun, En inventeringsmetod för bedömning av skogar med höga sociala värden, 2009

Personer

- Åsa Anderljung, Botkyrka kommun
- Sven-Gunnar Broström, Botkyrka kommun
- Anders Granström, SLU
- Gunnar Lindström, Botkyrka Hembygds Gilles Hembygdskommitté
- Bo Törnqvist, Skogsstyrelsen

PLAN FÖR RESERVATETS SKÖTSEL

Fri utveckling och skötsel som medel att uppnå naturvårdsmålen i naturreservatet

Lida naturreservat utgör ett av de större sammanhängande naturområdena på Södertörn, och det största inom Botkyrka kommun. Det är en del av grönsstrukturen i Stockholms län och ett av de mest kända och flitigast besökta friluftsområdena i hela regionen. Den stundom storslagna naturen har i många tusen år påverkats av människans verksamhet och innehåller idag höga värden som tillkommit genom en kombination av naturens dynamiska krafter och människans brukande av marken. Komplexiteten och det storstadsnära läget ställer höga krav på att både bevara naturen och att göra den tillgänglig för människor. Därför har en zoneringsplan gjorts i skötselplanen för att ta vara på förekomsten av de högsta natur-, kultur- och friluftsvärdena. För varje område har en optimal handlingsstrategi valts för att förvalta dessa värden så att de utvecklas på bästa sätt. Fri utveckling kommer att råda på en stor del av markerna medan andra delar kommer att skötas.

Skogsbruk med ekonomiskt syfte kommer inte att bedrivas inom någon del av naturreservatet. Endast naturvårdande åtgärder och åtgärder som även gynnar skogens sociala värden kan förekomma inom skötselområdena. I vissa skötselområden kommer en initial skötselinsats att göras för att sedan lämna området för fri utveckling.

Strategi bakom naturvårdsanpassad skötsel i reservatet

I dag finns en insikt inom naturvården om att dynamik och störning i naturen är en central faktor för att upprätthålla en rik fauna, flora ochunga (förekomst av svampar). Man brukar prata om störningsregimer som både i förhistorisk tid och senare varit med om att forma naturen i ett större landskap som Lida. Det betyder något förenklat att vind, brand, översvämningar, ibland uppkomna genom bäverdämning, samt bete av vilda och tama större däggdjur spelat stor roll och ligger bakom dagens biologiska mångfald.

En hel del av dessa störningsregimer kom under historiens gång att "tämjas" och delvis få en ny utformning genom det mycket varierande utnyttjandet av skogsmark som skett under tiden fram till början av 1900-talet. Successivt kom så under 1900-talet ett mer industripräglat skogsbruk med endast ett fåtal störningsregimer och med monokulturer allt mer att dominera. Biodiversiteten kom då att minska. Konsten idag för naturvården ligger i att dels restaurera naturvärdena men också se till att de ursprungliga störningsregimerna åter kan få ett större utrymme. Därigenom bevaras befintliga naturvärden och nya tillförs på sikt.

Skötselplanen tar upp olika typer av åtgärder som efterliknar de naturliga störningsregimerna. De naturliknande skötselåtgärderna bedöms kunna öka hastigheten på processer som i sin tur ökar den biologiska mångfalden. De vanligaste föreslagna åtgärderna är bränning, restaurering av hydrologi i utdikade våtmarker/sumpskogar samt lättare utglesning och luckupptagning i tidigare skötta, ensartade yngre skogsområden. Tillskapande av död ved, både genom att fälla träd och genom att man skadar levande träd (sk veteranisering) finns bland de generella åtgärderna för utvecklingsområdena. Tillskapandet av död ved ska i den mån det görs ske i ett långsiktigt perspektiv. Det får aldrig ske i någon stor skala och ej på levande träd som redan hyser naturvärden. Planen föreslår också skogsbete på vissa ytor samt slåtter på andra.

Det är viktigt att komma ihåg att kunskapen om t ex störningsregimer och historisk markanvändning och sambanden med biodiversiteten är långt ifrån fullständig. Nya forskningsresultat kan komma innebära att skötselplanen behöver justeras.

3. ÖVERGRIPANDE MÅL FÖR RESERVATETS SKÖTSEL

3.1 Biologiska värden

Naturvärdena för respektive naturtyp ska bibehållas eller förstärkas. Andelen skogs av naturskogskaraktär ska med tiden öka för att säkerställa detta.

3.2 Geovetenskapliga värden

Hydrologin ska inte påverkas av annat än i området naturligt förekommande processer. Restaurering av hydrologin får dock ske i vissa utvalda, tidigare utdikade, skötselområden inom zon B3 och B4.

3.3 Kulturhistoriska värden

De kulturhistoriska lämningarna ska bevaras och framhävas. På lämpliga platser ska skyltar med information om de kulturhistoriska värdena finnas. De fornlämningar som finns inom naturreservatet ska skötas och skyddas enligt kulturminneslagen. Fornlämningarna bör hållas fria från träd och igenväxning.

Det är också önskvärt att hävdliknande skötsel återupptas i områden som tidigare hävdats genom till exempel skogsbete eller slåtter. Kulturväxer i närheten av torpmiljöerna bör bevaras.

3.4 Värden för Friluftsliv

Upplevelsevärdena i naturreservatet ska bibehållas eller förstärkas. Det ska finnas en välutvecklad och välkött infrastruktur av stigar, vandringsleder, rastplatser, och andra anläggningar för friluftslivet. Informationsskyltar med beskrivning av reservatet ska finnas vid badet samt vid entréer till reservatet.

4. SKÖTSELOMRÅDEN

Reservatet är indelat i fyra skötselområden, A, B, C och D, varav A och B är indelade i ytterligare två resp. fyra delområden (karta i bilaga 2). Indelningen bygger på förekomster av naturtyper och natur- och friluftsvärden samt på behov av skötsel för att uppnå de generella bevarandemålen för naturreservatet. Samtliga

åtgärder som vidtas har därför som syfte att bevara eller förstärka något eller flera av värdena för naturvård, friluftsliv, och, i vissa fall, kulturmiljövård.

Skötselområdena är:

A1: Barrskog med fri utveckling

A2: Våtmark med fri utveckling

B1: Barrskog över 30 år med naturvårdande och rekreationsbefrämjande skötsel

B2: Lövskog med naturvårdande och rekreationsbefrämjande skötsel

B3: Våtmark med naturvårdande och rekreationsbefrämjande skötsel

B4: Öppen mark med naturvårdande skötsel

C: Ungskog ca 0-30 år med naturvårdande skötsel

D: Skog med uttalat friluftsinriktad skötsel (både med och utan behov av åtgärder för naturvård)

Skötselområdena framgår av kartan i bilaga 2.

4.1 Skötselområde A1: Barrskog med fri utveckling (ca 374 ha)

Beskrivning

Området omfattar tall-, gran- och barrblandskog som redan idag har eller är på väg att få naturskogskaraktär. Följaktligen rör det sig oftast om äldre, ofta flerskiktad, skog. Den täcker stora delar av hällmarkerna, och branterna i reservatet, bl.a. större delen av kärnområdet på hällmarkerna norr om friluftsgården samt den vildvuxna sluttningen längs med Getarens södra strand.

Hällmarksskogen karaktäriseras av att här finns många gamla, senvuxna, ofta bredkroniga tallar, senvuxen rötskadad gran, och små sumpfickor med kärrartad vegetation. Särskilt i branterna finns gott om död ved i olika nedbrytningsstadier. De stenigaste, karga topparna samt de stenigaste branterna har fått vara orörda en längre tid och hyser en mycket intressant kryptogamflora. Här återfinns många av områdets värdekärnor (se bilaga 1). I lägre liggande, bördigare delar av området, som ofta finns insprängda mellan höjderna, har avverkning förekommit men skogen bedöms ändå snabbt kunna utveckla naturskogsqualitéer. Det finns många spridningsvägar för naturskogsarter i den småbrutna terrängen.

Även stora delar av den lite äldre barrskogen på bördigare, frisk till fuktig mark, som tidigare varit skött med traditionella skogsbruksmetoder omfattas av område A1. Det rör sig både om lite mera vildvuxna före detta "pelarsalar" av tall och om högstammig grandominerad skog med inslag av tall och enstaka lövträd. Karaktäristiskt för dessa typer av skog är att träden har blivit äldre, trädslagsblandningen varierar beroende på mark- och vattenförhållanden och det har börjat bildas strukturer viktiga ur naturvårdssynpunkt: stående och liggande döda träd, luckor skapade genom vindfällan, m.m. I de sydöstra delarna av reservatet söder om Getaren finns även barrskogsområden på frisk mark som sedan länge har lämnats för fri utveckling och redan idag uppvisar mycket höga naturvärden.

Bevarandemål

- Arealen naturskogartad skog ska uppgå till minst 70 % av zon A1 inom 30 år, inklusive äldre skog på utvecklingsmark. Som mått på detta bör skogen uppnå minst "nyckelbiotopnivå" enligt Skogsstyrelsens naturvärdesbedömning.
- Rödlistade arter samt andra skyddsvärda arter som grangråticka (VU), grop-ticka (VU), dofttaggsvamp (NT), violettgrå tagellav (NT), lunglav (NT) vedtrappmossa (NT), kandelabersvamp (NT), grönpyrola och gammelgranslav ska finnas kvar och ha en gynnsam bevarandestatus.

Skötselåtgärder

Skogen ska lämnas för fri utveckling med undantag för enstaka punktinsatser för att förstärka naturvärden eller behålla områdets attraktivitet för människor.

Eftersom brand, oftast på grund av blixtnedslag, är ett naturligt inslag i barrskogsdynamiken, bör den till viss del få förekomma inom reservatet. Brandytor kan även skapas genom att kontrollerad bränning inom zon B1 får spridas in i mellanliggande område av skog avsatt för fri utveckling.

Åtgärder längs vägar, leder och anläggningar för friluftslivet

- Avverkning av träd eller grupper av träd för att bevara eller förbättra de finaste utsiktsplatserna
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet
- Åtgärder som behöver göras för att undvika fara för befintlig bebyggelse inom eller i direkt anslutning till naturreservatet.

4.2 Skötselområde A2: Våtmark med fri utveckling (ca 44 ha)

Beskrivning

Både öppna och trädbevuxna våtmarker finns inom naturreservatet, både i form av större, sammanhängande områden och som små, insprängda sänkor i andra naturtyper. De flesta våtmarker, t.ex. tallmossar och gransumpskogar, har en stabilt och högt vattenstånd som gör att våtmarkskaraktären bibehålls. Dessa bör i princip lämnas orörda, dock bör det kontrolleras att dräneringen från dem inte förändras, t.ex. på grund av åtgärder i angränsande områden.

Bevarandemål

- Arealen våtmarker bibehålls eller ökar
- Rödlistade arter samt andra skyddsvärda arter som grangråticka (VU), grop-ticka (VU), dofttaggsvamp (NT), vedtrappmossa (NT), kandelabersvamp (NT) rödgul trumpetsvamp, blodlav och gammelgranslav ska finnas kvar och ha en gynnsam bevarandestatus.

Skötselåtgärder

Våtmarkerna ska lämnas för fri utveckling.

Åtgärder längs vägar, leder och anläggningar för friluftslivet

- Avverkning av träd eller grupper av träd för att bevara eller förbättra de finaste utsiktsplatserna
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet
- Åtgärder som behöver göras för att undvika fara för befintlig bebyggelse inom eller i direkt anslutning till naturreservatet.

4.3 Skötselområde B1: Barrskog över 30 år med naturvårdande och rekreativebefrämjande skötsel (ca 236 ha)

Beskrivning

Skogen inom skötselområde B1 består av flera olika naturtyper av barrskogar, ofta med större eller mindre inslag av löv. Gemensamt för alla dessa skogstyper är att någon form av skötsel, från sporadiska punktåtgärder till införande av stora störningsregimer, är önskvärt för att öka naturvärden och oftast även friluftsvärden. På sikt är en stor del av skogen tänkt att lämnas för fri utveckling och i områden med äldre eller medelålders skog handlar det i många fall bara om en engångsåtgärd. Ett exempel på sådan åtgärd är att skapa små öppningar i ensartade granområden. Områden inom zon B1 måste inte beröras av skötsel om det inte behövs, t.ex. om en storm eller naturlig brand gör att utvecklingen mot naturskog påskyndas.

Generellt sett är barrdominansen stor inom naturreservatet och beror till stor del på att man tidigare medvetet satsat mest på barrskog i skogsbruket, vilket har trängt tillbaka lövträden även på marker som naturligt är lövskogsbevuxna. Att öka andelen löv är därför en angelägen generell skötselåtgärd inom vissa områden i reservatet.

Gamla barrblandskogar

På relativt många platser inom Lidaområdet finns det gammal barrblandskog, ofta på ganska näringsrik mark och med många grova tallar och en långsamt ökande granandel. Många av dessa områden har redan idag naturskogskvalitéer med bl.a. intressanta mark- och vedsvampar. Mängden död ved är här dock fortfarande ganska ringa, vilket gör tillskapande av död ved en viktig naturvårdsåtgärd i den typen av skog. En annan åtgärd som främst är aktuell på fuktig mark, t.ex. tidigare utdikade sumpskogar, är att återställa den ursprungliga hydrologin genom att t.ex. täppa igen diken. Därigenom kan de låglänta skogsområdena försumpas och förhållandevis snabbt återfå naturvärden knutna till den här viktiga naturtypen. Ett exempel på områden där sådana åtgärder är aktuella är sumpskogen nordost om värdekärna 8.

Yngre till medelålders barrskogar

Denna typ av skog är relativt vanlig inom naturreservatet och har tidigare skötts genom traditionellt skogsbruk, vilket har gjort att de generellt sett är mindre rika på naturvärden. Det är ofta rena tallskogar eller gransskogar mellan 30 och 60 år som även på grund av sin låga ålder är fattiga på ekologiska nyckelstrukturer som lövträd, liggande och stående döda träd, högstubbar, hålträd, luckor och underväxt.

De yngre skogarna är ofta extremt enskiktade med täta, jämgamla och jämstora träd som har små, vindkänsliga kronor. Exempel på sådana finns i nordöstra delen av naturreservatet. De representerar inte heller den bästa miljön för friluftsjakt. Utan skötsel skulle det ta mycket lång tid innan något sorts naturskogstillstånd börjar inträda och allt löv som finns skulle konkurreras bort. Därför kan lövbefrämjande åtgärder vara önskvärda, men även naturvårdsbränning (i de inre delarna an reservatet, se även under zon C).

Delar av de äldre skogarna utgörs av välbesökta, förhållandevis glesa friluftsskogar som har skötts ganska intensivt för att främja sikt och tillgänglighet och som är väldigt populära för bärplockning och rekreation. De ligger i anslutning till populära promenadstråk och kräver viss extensiv skötsel för att både natur- och rekreationsvärden ska utvecklas, t.ex. genom att bevara skogens halvöppna karaktär, vilket i sin tur gynnar svampfloran

Områden som har hög andel gamla hasselbuskar

På flera ställen inom naturreservatet finns områden med gamla hasselbuskar, bl. a. i slutningen norr om friluftsgården och i den västra delen av Näshagen, söder om Getkärret. Ibland är dessa helt dominerande, ibland håller de på att överflyglas av uppväxande granar. Dessa ytor har en bakgrund i slåtter- och betesbruk. Idealiskt skulle vara att på sådana ytor återinföra slåtter /bete, men om detta inte kan genomföras kan skötseln inskränkas till att hugga bort de alltför dominerande granarna. Både under ett måttligt bete och utan bete men med borthuggning av andra träd och främst då gran kan hasselbuskarna fortsätta att tillväxa i sina periferier och samtidigt producera död ved. Detta ger mycket bra miljöer för en rad hotade svampar bundna till gammal hassel.

Betespräglad skog

På ett fåtal ställen inom naturreservatet finns tydliga spår av skogsbete: en naturlig luckighet i skogset, en större andel av gräs- och örtinslag i fältskiktet, många och stora enar och förekomst av lövbuketter. I de bäst bevarade områdena bör skogsbete återinföras. Ett sådant lämpligt område som dessutom är lättillgängligt från väg är skogen i slutningen norr om golfbanan och Gustavsberg.

Barrskog med högt inslag av ädellövträd och asp

Spridda inom reservatet finns små områden där det finns en hög andel ädellövträd och asp. Antagligen har dessa områden sin bakgrund i slåtter- och betesbruk. Till sådana områden är en stor del av fågellivet och svampfloran bundna. Det är viktigt att genom huggning av framförallt gran gynna ädellövträden och aspen om

man vill behålla den specifika funga som är bunden till dessa träd. Ett logistiskt lättgenomförbart och kostnadseffektivt sätt att vårda arter som är knutna till grova lövträd är att friställa dessa trädindivider och lämpliga efterföljare längs vägar. Sträckor med många grova "vägaspar" finns t.ex. längs grusvägen söder om Geta-
ren.

Hällmarkstallskog

En del mindre områden med hällmarkstallskog omfattas av zon B1. Dessa finns som fickor i omgivande partier av annan barrskog, främst yngre tall, har ofta tidigare utsatts för avverkning men håller ändå en del naturvärden. Dessa tallskogar kan komma att omfattas av kontrollerade bränder. Även förstärkning med död tallved utifrån skulle i vissa fall vara en lämplig åtgärd.

Bevarandemål

- Arealen naturskogartade ska uppgå till minst 50% inom 30 år. Som mått på detta bör skogen uppnå minst "nyckelbiotopsnivå" enligt Skogsstyrelsen naturvärdesbedömning.
- Andelen lövinslag ska öka till minst 15% inom 30 år.
- Mängden död ved ska successivt öka och inom 30 år vara minst 20 m³/ha.
- Naturlig eller kontrollerad brand ska förekomma inom reservatet så att i genomsnitt 5 ha bränd mark i skog över 30 år ska tillkomma vart 10-e år.

Skötselåtgärder

- Naturvårdande och friluftsfrämjande skötsel som till exempel blädning, luckhuggning och liknande åtgärder för att skapa skiktning, luckighet, bevara befintliga lövträd, stimulera förekomsten av grova träd och naturlig föryngring, och öka upplevelsevärden.
- Ringbarkning, fällning eller annan åtgärd med syfte att öka mängden döende och död ved och/eller gynna skyddsvärda ljusberoende arter
- Friställande av lövträd eller riktigt stora tallar för att förhindra att träden dör i förtid och framhäva deras skönhetsvärden
- Avverkning av träd eller grupper av träd för att bevara eller förbättra de finaste utsiktsplatserna
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet
- Åtgärder som behöver göras för att undvika fara för befintlig bebyggelse inom eller i direkt anslutning till naturreservatet.
- Naturvårdsbränning

4.4 Skötselområde B2: Lövskog med naturvårdande och rekreationsbefrämjande skötsel (ca 31 ha)

Beskrivning

Denna zon omfattar skog där lövträd utgör mer än 50% av träden. Ren lövskog finns endast på före detta slätterängar längs med Getkärrets norra kant och i Bockåns dalgång strax innan dess utlopp i sjön Getaren.

Det enda större sammanhängande lövdominerade området på frisk mark finns i anslutning till vägen söder om Getaren, intill åkern i reservatets sydvästra hörna. Lövskogen här består av en blandning av björk, asp, lönn och andra lövträdsarter med inslag av ek, särskilt i brynen. Gran och tall ingår i trädsiktet och det är ganska vanligt att gran har börjat dominera busksiktet.

Lövskogen är som naturtyp förhållandevis ljus och artrik, och utgör en ur frilufts-synpunkt värdefull miljö, inte minst som omväxling mot den annars så dominerande barrskogen.

Det är viktigt att lövskogen med sin öppna karaktär och specifika flora och funga bevaras, vilket innebär att vissa åtgärder kan behöva göras i framtiden. Både på frisk mark och på de tidigare slätterängarna längs sjön bör den inväxande granen hållas efter. På friskare mark bör utvecklingsbara ädellövträd och gamla, grova aspar räddas från att kvävas av igenväxning så att de får behålla och bygga ut sina kronor.

Dessa lövträdsdominerade områden ligger i närheten av gårdar och torp och har tidigare betats eller används som åker. Både vid Stenvik, väster om Ekbacken och söder om Norrgalund har marken varit uppodlad slutet av 1800-talet. Inom skötselområdet bör man bevara kulturväxter som användes förr, såsom slånbär, fruktträd och nässlor. Vidare skulle det vara önskvärt att hålla åkerkanter och öppna diken fria från igenväxningsvegetation, för att visa hur man brukade jorden innan det maskinella jordbruket tog över.

Bevarandemål

- Arealen lövskog ska bevaras eller öka.
- Mängden död ved ska successivt öka och inom 30 år vara minst 50 m³/ha.
- Minst 15% av utvecklingsbara ekar i lövområden och bryn ska ha friställda kronor.

Skötselåtgärder

- Naturvårdande och friluftsfrämjande skötsel, främst i syfte att minska inslaget av gran samt behålla öppenheten och lövdominansen.

- Ringbarkning, fällning eller annan åtgärd med syfte att öka mängden döende och död ved.
- Friställande av grova lövträd, särskilt ekar, för att förhindra att träden dör i förtid och framhäva deras skönhetsvärden.
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet.
- Bete eller slåtter på lämpliga marker.
- Bevara kulturväxer i närheten av torpmiljöerna.

4.5 Skötselområde B3: Våtmark med naturvårdande och rekreationsbefrämjande skötsel (ca 16 ha)

Beskrivning

Zon B3 omfattar två områden: Getkärret vid Getarens nordvästra strand och våtmarken i Bockåns dalgång sydväst om Rikstensviken. Båda områdena är kulturpräglade biotoper med höga kultur- och naturvärden. Båda har tidigare brukats med slåtter.

Vid Bockåns mynning låg tidigare torpet Stenvik. Under den tiden förekom troligen både odling och slåtter på den låglänta marken medan djuren gick på bete i skogen högre upp. De gamla slåtterängarna längs åns fåra uppvisar fortfarande tydliga spår av tidigare hävd. De många fina, stora lövbuketterna av al med inslag av björk bör bevaras genom att asp och gran som nu börjat sprida sig från omgivande områden regelbundet avverkas. Mellan buketterna tättnar det av solitär al som också bör gallras bort för att platsens karaktär inte ska suddas ut. Slåtter och/eller bete bör återinföras på lång sikt.

Getkärret med sitt förhållandevis höga vattenstånd har karaktären av en buskbevuxen myr. Det är lättillgängligt för allmänheten genom en spång som bland annat leder till ett fågelgömsle. På senare år har man skapat öppna vattenspeglar i kärret. Det är viktigt att hålla dessa öppna och att motverka invandring av trädvegetation i kärret.

Bevarandemål

- Arealen våtmark ska bevaras eller öka.
- Mängden död ved ska successivt öka och inom 30 år vara minst 50 m³/ha.
- Hävd med betesdjur och/eller lie eller slåtterbalk ska återinföras där det är möjligt.

Skötselåtgärder

- Naturvårdande och friluftsförfrämjande skötsel, främst i syfte att minska inslaget av gran samt behålla lövdominansen och lövbuketterna.
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet.

- Bete och/eller slåtter

4.6 Skötselområde B4: Öppen mark med naturvårdande- och rekreativefrämjande skötsel (ca 6 ha)

Beskrivning

Område B4 omfattar två områden: den lilla björklädda betesmarken vid Geta-rens nordvästra strand öster om Getkärret samt den tidigare odlade åkern Övre Långkärr längs grusvägen söder om sjön.

Området norr om sjön har fram till för några år sedan betats med hästar och är mycket vackert med fin utsikt mot sjön. Betet bör fortsätta.

Övre Långkärr ligger idag i träda och domineras av höga gräs och andra igenväxningsväxter. Längs med diket som går igenom områdets lägsta del börjar ett trivi- alt buskskikt och tall få överhanden. Där skogen tar vid i öster övergår diket i en fin skogsbäck. Både namnet och terrängformen tyder på att Övre långkärr är ett utdikat kärr. I områdets västra del finns en källa varifrån vatten långsamt sipprar ut i det grävda diket.

Eftersom odling inte längre är aktuell bör man istället återskapa våtmarken, helst med en öppen vattenspegel i dess centrala del. Detta kan troligen enkelt göras ge- nom att täppa till centralk diket. Vattennivån bör variera periodvis och invandring av fisk bör undvikas, vilket innebär att Övre Långkärr då och då kan behöva torr- läggas. Torrläggningen ska planeras så att groddjurens reproduktion inte störs.

Bevarandemål

- Arealen betesmark ska bevaras eller öka.
- Övre Långkärr ska återställas som våtmark med öppen vattenspegeln i mitten.

Skötselåtgärder

- Naturvårdande och friluftsfrämjande skötsel, främst i syfte att minska inslaget av gran samt behålla lövdominansen och lövbuketterna.
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerhe- ten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet.
- Bete och/eller slåtter
- Vårda kulturväxter i närheten av Björknäs
- Dämning (vid behov även försiktig grävning)

4.7 Skötselområde C: Ungskog ca 0-30 år med naturvårdande och rekreativefrämjande skötsel (ca 60 ha)

Beskrivning

Inom detta skötselområde återfinns planteringar på färsk hyggen, samt ungsko- gar, både planterade och uppkomna från fröträd. Gemensamt för den här typen av skog är att den har uppkommit efter tidigare slutavverkningar och är ofta mycket

tät och svårframkomlig där den inte har röjts. Tall med visst inslag av björk och asp dominerar på torrare mark medan täta granungskogar är typiska på frisk och fuktig mark. Båda typerna av ungskog är i behov av åtgärder för att behålla lövinslaget och främja utvecklingen av olika typer av blandskog. Målet med åtgärder är att skapa variation i upplevelsen för besökaren, samtidigt som man lägger grunden till högre naturvärden i den äldre skogen. Strävan efter variation innebär naturligtvis att skötseln inte sker schablonmässigt och att man lämnar delar av varje område oröjda som kontrast och livsmiljö för specialiserade organismer. Hällmarker, branta sluttningar, fuktsvackor m.fl. ska lämnas helt för fri utveckling. Kvarstående fröträd får inte avverkas.

Naturvårdsbränning i skogen och på hyggen

I Lidaområdet finns på flera platser tallskog mellan 25 och 30 år som uteslutande består av jämnt fördelade, klena träd med små kronor, utan underväxt och fattig fåltflora. Viss utglesning bör göras i sådana för att bryta upp den homogena strukturen, skapa öppningar och gynna lövinslaget. Det bästa sättet att snabbt öka biodiversiteten i dessa områden är att införa kontrollerad bränning. För bästa naturvårdseffekt bör naturvårdsbränning genomföras vart 10 år på något eller några ställen inom skötselzoner B1 och C, gärna fördelat så att färsk brandytor ”vandrar” över hela landskapet. Man kan även använda sig av naturvårdsbränning i granskog, men eftersom brandintensiteten är svårare att kontrollera i tät, ung gran kan man först bryta upp den genom att skapa mindre och större luckor.

Bevarandemål

- Ungskogar ska utvecklas så att andelen löv i genomsnitt kan bli minst 30 % i den mogna skogen.
- Förekomsten av udda trädslag, ädellövträd och bärande träd och buskar ska bibehållas och öka.
- Naturlig eller kontrollerad brand ska förekomma inom reservatet så att i genomsnitt 5 ha bränd mark (även inräknat skog i andra skötselområden) ska tillkomma vart 10:e år.

Skötselåtgärder

- Naturvårdande och friluftsförbättrande röjning.
- Naturvårdsbränning
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet.

4.8 Skötselområde D: Skog med naturvårdande och rekreationsförbättrande skötsel inom Värdeområden för friluftsliv (ca 33 ha)

Beskrivning

Värdeområden för friluftsliv är ett samlingsnamn för de områden inom naturreservatet som har bedömts vara de viktigaste för allmänhetens friluftsliv. De består

av olika typer av medelålders och äldre skog och ligger antingen i direkt anslutning till anläggningar för friluftsliv eller längs motionsspår, viktigaste strövstigar och i anslutning till badplatser. De är mycket lättillgängliga för alla typer av besökare. Deras värde för friluftslivet är anledningen till att man här ska ta mycket stor hänsyn till skogens sociala värden. Bland annat ska just tillgänglighet, säkerhet och upplevelsevärden prioriteras högt. Dessa aspekter sammanfaller också med behovet av vård av vissa av områdets kulturvärden, t.ex. vid övergången över tågspåret och norr om golfbanan där torpruiner och gamla gårdsträd finns.

Naturvårdstanken ska fortfarande råda och naturvårdande åtgärder kan utföras inom skötselområde D, precis så som människors behov ska beaktas vid naturvårdsåtgärder i utvecklingsområdena. I vissa av de mera ensartade medelålders barrskogarna kommer åtgärder som skapande av öppningar och individvård av brynträd att innebära både högre friluftsvärde och naturvårdsnytta.

Norr om Riksstensviken finns ett gravfält som bör hållas fritt från träd.

Bevarandemål

- Andelen lövinslag ska öka till minst 30% inom 30 år.
- Andelen ädellövträd ska öka till minst 5% inom 50 år.
- Befintliga kulturminnen ska bevaras och hållas väl synliga för besökare
- Mängden död ved ska successivt öka och inom 30 år vara minst 25 m³/ha.

Skötselåtgärder

- Rekreationsbefrämjande och naturvårdande skötsel som till exempel blädning, skapande av luckor och liknande åtgärder för att främja skiktning, luckighet, bevara befintliga lövträd, stimulera förekomsten av grova träd, öka upplevelsevärden.
- Friställande av lövträd eller riktigt stora tallar för att förhindra att träden dör i förtid och framhäva deras skönhetsvärden.
- Avverkning av träd eller grupper av träd för att bevara eller förbättra de finaste utsiktsplatserna.
- Rensning av husgrunder och andra kulturlämningar från vegetation som hotar förstöra lämningarna eller gör de svårupptäckta för besökare.
- Åtgärder som behöver göras för att säkerställa framkomligheten och säkerheten längs spår, stora stigar och kring anläggningar för friluftslivet
- Åtgärder som behöver göras för att undvika fara för befintlig bebyggelse inom eller i direkt anslutning till naturreservatet.
- Røj gravfälten inom området från träd och sly.

5. FRILUFTSLIV

Beskrivning

Det syns att Lida är ett av regionens viktigaste friluftscentra. Vid Getarens norra strand ligger den stora friluftsgården med servering, stugor, bastu, en populär skogskyrka, lekplats, friluftsgolf, skridskouthyrning, skidlift och en stor parkering. Dessa anläggningar ingår inte i naturreservatet men fungerar som en viktig port ut i den. Löp- och skidspåren, vandringsleden runt sjön, MTB-leden, Sörmlandsleden samt naturstigar för skolor passerar friluftsgården och leder besökarna ut i naturreservatet. Området har dessutom massor med större och mindre stigar, spontana grillplatser och lekkojor.

Det kommunala bolaget Upplev Botkyrka AB driver anläggningarna och sköter de iordningsställda spåren på uppdrag av Kultur och Fritidsförvaltningen. Samhällsbyggnadsförvaltningen svarar för skötsel av naturen inom reservatet, samt markering och underhåll av reservatsgränserna. Områdets komplexitet och det ökande besöksstrycket ställer höga krav på ett fungerande samarbete kring skötsel och information riktad till besökarna. Riktlinjerna kring dessa tas fram under 2010. Den uppdateras därefter med lämplig periodicitet.

Flera projekt som rör tillgänglighet till och information om naturreservatet och friluftsgården pågår just nu, bland annat utreder man en ny väg från det nybyggda bostadsområdet Rikstens friluftstad. Information om naturen ska finnas i form av en tryckt folder, informationstavlor i fält och eventuellt via andra medier.

Bevarandemål

- Reservatets gränser ska vara tydligt markerade.
- Stigar, parkeringar, grillplatser och andra anordningar för allmänheten ska vara lämpligt dimensionerade och välskötta.
- Väl underhållna informationstavlor som beskriver reservatet ska finnas på parkeringar, på friluftsgården, längs grusvägen från Riksten samt vid andra viktigare entrépunkter runt om reservatet.
- Det ska finnas en aktuell folder över naturreservatet.
- Antalet besökare i reservatet ska mätas.
- Det ska finnas en aktuell underhållsplan för skötsel av reservatets friluftsinfrastruktur. Planen ska utgöra ett effektivt verktyg för det praktiska arbetet.

Skötselåtgärder

- Rökning längs större stigar, elljusspår samt vid badplatser, utsiktspunkter och parkeringar
- Snörökning och grusning av vägar och parkeringar
- Målning av leder utom Sörmlandsleden som sköts av en ideell stiftelse
- Underhåll och lagning av informationstavlor, grillplatser, bryggor, spång och broar
- Städning
- Tömning av toalett och sopkärl
- Rökning av vass vid badet
- Tillsyn

- Tillsyn av och avläsning av personräknare
- Komplettering av informationsmaterial och omtryckning av informationsmaterial

6. UPPFÖLJNING

6.1 Uppföljning av skötselåtgärder

Botkyrka kommun ansvarar för dokumentation av vilka åtgärder som genomförts och när de genomförts.

I framtiden kan det vid förändrade förhållanden bli aktuellt att utföra ytterligare skötselåtgärder som syftar till att bevarandemålen uppfylls. Detta kan medföra att ny skötselplan tas fram för beslut.

6.2 Uppföljning av bevarandemål

Samtliga bevarandemål ska följas upp. Botkyrka kommun ansvarar för uppföljning av bevarandemålen. Alla naturreservat ska följas upp i lämpliga delar enligt metodiken i Naturvårdsverkets rapport "Uppföljning av Natura 2000 i Sverige".

Åtgärder för uppföljning av bevarandemål

- Arealer mäts lämpligen in med GPS i fält och stäms av med lämpligt GIS program. GPS inmätningen bör göras under den lövfria delen av året för att minska risken för fel i koordinatangivelser.
- Andelen lövinslag skattas i fält per hektar och jämförs med basnivåerna. I bevarandemålen för denna skötselplan har lövinslaget inte preciserats då det inte finns några basvärden att utgå ifrån. Antingen anges det som en procentuell andel eller så anges det som antal lövträd per hektar.
- För uppföljning av rödlistade och skyddsvärda arter måste ett antal arter per skötselområde och naturtyp föreslås. Dessa arter bör vara signalarter, dvs. arter som är förhållandevis lätta att känna igen och som samtidigt är indikatorer på förekomst av strukturer som gynnar många andra arter.
- Mängden död ved är angivet som kubikmeter per hektar. Detta översätts lämpligen så att man kan räkna antal döda träd per hektar istället.
- För att uppföljningen av bevarandemålen ska kunna ske på ett tillfredsställande vis är det viktigt att en basinventering utförs för att fastställa nuläget..

BILAGOR TILL

SKÖTSELPLAN FÖR VINTERSKOGENS NATURRESERVAT

1. Karta över värdeområden
2. Karta över skötselzoner

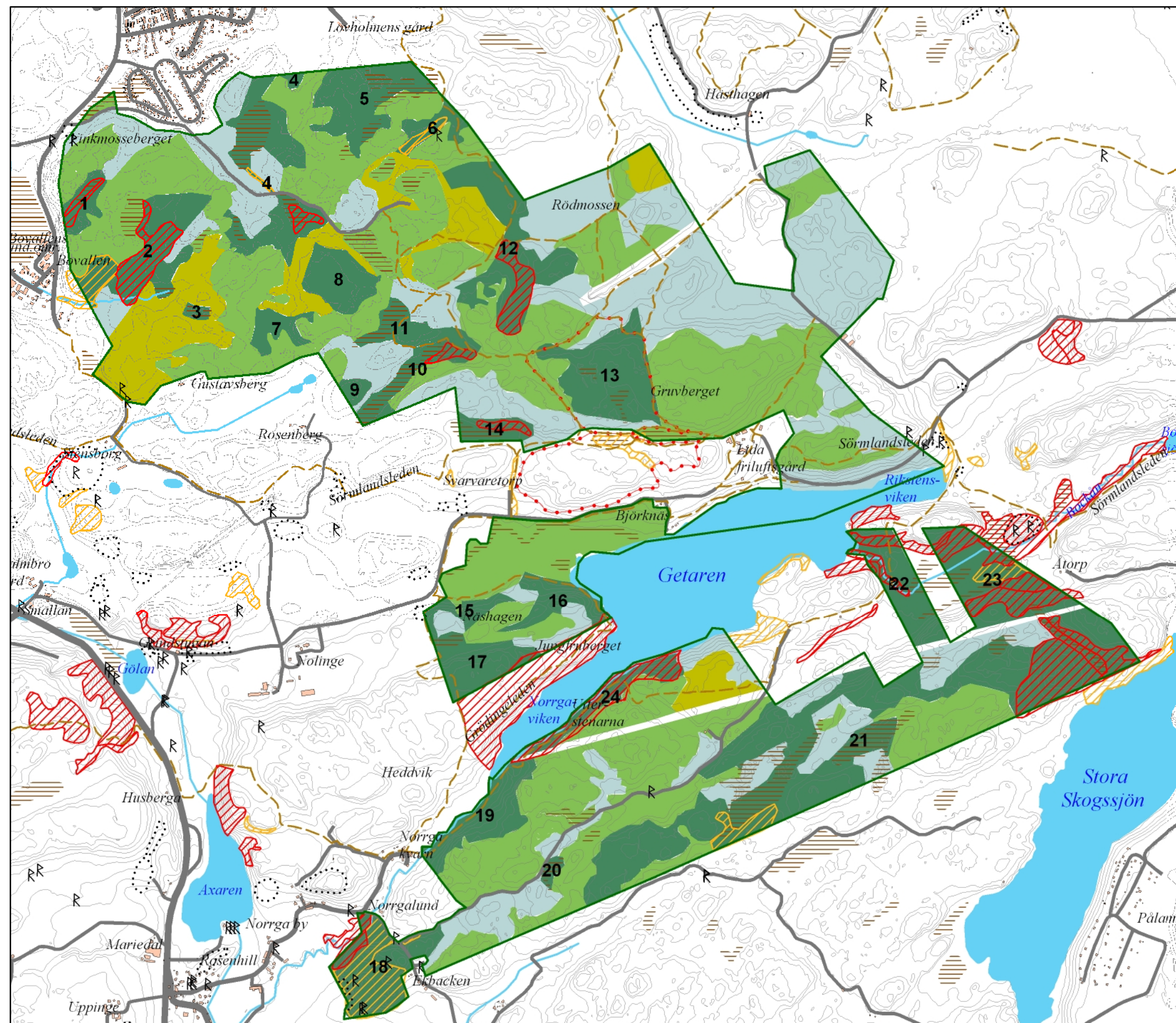
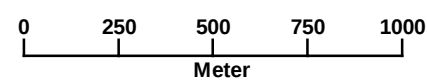
Post: Samhällsbyggnadsförvaltningen
147 85 Tumba
Besök: Munkhättevägen 45
Kontakt: 08-530 610 00, www.botkyrka.se

Bilaga 1 till skötselplanen: Lida naturreservat - värdeområden

Teckenförklaring:

- Gräns för naturreservat
- Fornlämning
- Fornlämningsområde
- Byggnad
- Gångväg
- Elljusspår
- Väg
- Nyckelbiotop
- Naturvärde
- Vattendrag
- Vattenyta
- Sumpskog
- Höjdkurva 5m
- Kärnområde
- Utvecklingsområde
- Utvecklingsområde brand
- Arronderingsmark

Skala 1:20 000

	Gräns för naturreservat
	Fornlämning
	Fornlämningsområde
	Byggnad
	Gångväg
	Elljusspår
	Väg
	Nyckelbiotop
	Vattendrag
	Vattenyta
	Höjdkurva 5m
	Zon A1 fri utveckling barrdominerad
	Zon A2 fri utveckling våtmark
	Zon B1 skötsel över 30 år barrdominerad
	Zon B2 skötsel lövdominerad
	Zon B3 skötsel våtmark
	Zon B4 skötsel öppen mark
	Zon C skötsel ungskog ca 0 - 30 år
	Zon D skötsel värdeområden friluftsliv

A horizontal number line representing distance in meters. It has major tick marks at 0, 250, 500, 750, and 1000. The word "Meter" is written below the line.

